

RAKENNUKSET JA RAKENTAMINEN muodostavat huomattavan osan kasvihuonepäästöistä. Olemassa olevan rakennuskannan uusiokäyttö edistää kestäväää kehitystä. Se on resurssiviisautta ja monessa tapauksessa se on myös kulttuuriympäristön kannalta arvokasta työtä. Tyhjä tila ja hylätyt rakennukset leimaavat helposti laajemminkin ympäristöä.

Varsinais-Suomen Kylät ry on aikaisemminkin vierailut uusiokäytön aihepiirissä *Elävät tilat* -julkaisulla (2020), jossa tarkasteltiin julkiselta sektorilta yhteisölliseen käyttöön päätyneitä rakennuksia. *Seurantalo 2020* (2020) puolestaan tarkasteli kymmenen seurantalo-tyyppisen rakennuksen selviytymistarinaa.

Tässä julkaisussa tarkastellaan maaseudun tyyppillisiä päivittäisen toiminta- ja arkiympäristön kohteita eli uusiokäytössä olevien rakennusten kirjo on aiempaa laajempi, ja toisin kuin aiemmissa talotarinoissa, ratkaisu on monesti löytynyt yritystoiminnan kautta. Julkaisuun valikoituneet kohteet ulottuvat maatilan rakennuksista laajempaa aluetta palvelleisiin tuotantorakennuksiin sekä palveluja pienemmille ja suuremmille yhteisölle tarjonneisiin kiinteistöihin.

Kuten edellisissäkin saman aihepiirin julkaisuissa, keskeisin viesti on, että käyttö on vanhojen rakennusten parasta suojelua. Kiinteistön arvo säilyy paremmin ja toiminta kohottaa myös talon ja alueen imagoa. Ylipäättään toiminta synnyttää uutta toimintaa. Tukea korjaamiseen ja kehittämiseen on kyllä saatavissa.

VANHA TALO, UUSI MEININKI

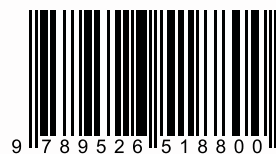
Maaseudun kiinteistöjen uusiokäytön monet mallit

VANHA TALO, UUSI MEININKI

*Maaseudun kiinteistöjen
uusiokäytön monet mallit*

Varsinais-Suomen Kylät
Egentliga Finlands Byar

VARSINAIS-SUOMEN KYLÄT RY

VANHA TALO, UUSI MEININKI

*Maaseudun kiinteistöjen
uusiokäytön monet mallit*

© Varsinais-Suomen Kylät ry

TEKSTI JA VALOKUVAT
Tauno Linkoranta

KANNEN VALOKUVA
Annukka Tolkki

ULKOASU JA TAITTO
Marianne Mäkinen

JULKAISUA ON TUENUT
MTK:n Säätiö

PAINOTYÖ
Newprint Oy, Raisio 2023

ISBN 978-952-65188-0-0 (pehmeäkantinen)
ISBN 978-952-65188-1-7 (PDF)

VARSINAIS-SUOMEN KYLÄT RY
2023

SISÄLLYS

7	Esipuhe
9	Uutta käyttöä suunnittelemassa
		<i>Pako kuivurista</i>
13	Kavanderien pakohuone Sauvossa
		<i>Mitä kaikkea mahtuu vanhaan navettaan?</i>
17	Mannin navetta Liedossa
		<i>Historian havinaa kivilavetassa</i>
23	Nynäisten Wintti Maskun Lemussa
		<i>Munanpuhdistusta ja tanssia</i>
29	Laitilan tanssikanala
		<i>Nostalgiaa ja latoromantiikkaa</i>
35	Koriston talli ja aitat Kaarinassa
		<i>Outojen tavaroiden jäljillä</i>
41	Pöytyän vanha vehnämylly
		<i>Taidetta ja rosoisuutta</i>
45	Someron kivimeijeri
		<i>Pesutuvasta kyläsaunaksi</i>
49	Salon Teijon ruukin sauna
		<i>Työväentalosta rappion kautta</i>
55	Paimion Tapahtumatalo Iskuksi
		<i>Vanhasta kaupasta monitoimitaloksi</i>
61	Auran Auraamo
		<i>Koulusta majoitus- ja tapahtumataloksi</i>
67	Loimaan Alastaron Hennijoen vanha koulu
		<i>Terveystalosta kulttuuritaloksi</i>
73	Kustavin yhdistystalo
		<i>Pankkikonttorista gastropubiksi ja maalaispuodiksi</i>
79	Askaisten Holvi Maskussa

Kertaus on opintojen äiti eli

84.....**miten virität vanhan rakennuksen uuteen käyttötarkoitukseen**

Jälkikirjoitus:

86.....**Uusia avauksia maaseudun rakennusten uusiokäytössä**

89.....**Lähdeluettelo**

Esipuhe

Rakennusten käyttötarpeet eivät aina osu yhteen niiden elinkaaren kanssa. Eri puolilla Suomea on runsaasti hukkatilaa ja vajaakäyttöisiä kiinteistöjä. Ongelma koskettaa niin kaupunkien keskustoja kuin harvaan asuttua maaseutuakin.

Elinkeinoelämä käy läpi jatkuvaa muutosta, tuotantoa siirretään muualle ja toimipisteitä yhdistetään. Jokin tuotannonala vaan muuttuu kannattamattomaksi. Maataloudessa tiloilla jää tuotantorakennuksia vaille käyttöä ja niin myös tuotantoketjun seuraavia linkkejä: meijereitä, myllyjä ja monenlaista pienteollisuutta. Julkiset organisaatiot pyrkivät eroon kiinteistömassastaan, jota on syntynyt etenkin kunta- ja seurakuntaliitosten myötä.

Kehitys ei suinkaan ole hidastumassa. Maaseudun pieniä kouluja lakkautetaan koko ajan ja sote-uudistus kasvattanee osaltaan tarpeettomien julkisessa käytössä olevien kiinteistöjen listaa. Myyntiin voi pian tulla entisiä terveyskeskuksia, kenties kirkkojakin, kuten vaikkapa Hollannissa. Kylä- ja seurantalojenkin ylläpito uhkaa käydä ylivoimaiseksi monelle perinteiselle yhdistykselle.

Ympäristöministeriö julkaisi vuonna 2014 selvityksen ”Tyhjät tilat”, jonka keskeinen kysymys oli, että voiko muutos ja siihen sopeutuminen olla yksi rakennuksen ominaisuus? Voitaisiinko rakennus nähdä viimeistellyn teoksen tai kertakäyttöisen hyödykkeen sijaan muuttuvana rakenteena, jolla voi olla monta elämänvaihetta ja jonka tiloja voi käyttää myös eri kellonaikoina useaan eri tarkoitukseen?

Vuonna 2021 Ympäristöministeriö julkaisi myös toisen raportin eli ”Purkaa vai korjata”, jonka keskeinen tulos oli, että vanhan korjaaminen on sekä kustannustehokkaampaa että vähäpäästöisempää kuin purkaminen ja uuden rakentaminen. Suomessa rakennukset ovat hyvin harvoin niin huonossa kunnossa, ettei korjaaminen kannattaisi, totesivat tutkimuksen tehneet VTT:n ja Tampereen yliopiston tutkijat.

Rakennuskantaa kannattaa hyödyntää siis senkin jälkeen, kun alkuperäinen käyttö on loppunut. Rakennuskannan hyödyntäminen koko sen elinkaaren ajan on taloudellista ja kestävä kehitystä, etenkin kun rakennukset ja rakentaminen muodostavat Ympäristöministeriön laskelmien mukaan noin 40 % kasvihuonepäästöistä. Rakennusten uusiokäyttö on resurssiiviisautta ja monessa tapauksessa se on myös kulttuuriympäristön kannalta arvokasta työtä. Vanhalla rakennuksella on itseisarvo ja sellaisena se on elävää maaseutuhistoriaa.

Varsinais-Suomen Kylät ry on aikaisemminkin vierailut uusiokäytön aihepiirissä "Elävät tilat" -julkaisulla (2020), jossa tarkasteltiin julkiselta sektorilta yhteisölliseen käyttöön päätyneitä rakennuksia. Yhdeksän kyläkoulua, kunnantalo, rukoushuone ja rautatieasema olivat tällöin esimerkkeinä uusiokäytön haasteista ja paikallisista ratkaisuista. "Seurantalot 2020" (2020) puolestaan tarkasteli kymmenen seurantalo -tyyppisen rakennuksen selviytymistarinaa.

Tämän teoksen julkaisua on tukenut MTK:n Säätiö. Julkaisussa tarkastellaan maaseudun tyypillisiä päivittäisen toiminta- ja arkiympäristön kohteita eli uusiokäytössä olevien rakennusten kirjo on aiempaa laajempi, ja toisin kuin aiemmissa talotarinoissa, ratkaisu on monesti löytynyt yritystoiminnan kautta. Julkaisuun valikoituneet kohteet ulottuvat maatalan rakennuksista (kuivuri, navetta, kanala, talli) laajempaa aluetta palvelleisiin tuotantorakennuksiin (meijeri ja mylly) sekä palveluja pienemmille ja suuremmille yhteisölle tarjonneisiin kiinteistöihin (pesutupa ja seurantalo sekä kauppa, koulu, terveystalo ja pankki).

Kirjaan valikoituneet esimerkit olisivat voineet olleet muitakin kuin nyt sivuille päätyneitä. Etenkin kouluja on päätynyt niin asunto-, yhdistys- kuin yrityskäyttöön, samoin vaikkapa meijereitä tai navettoja oli enemmänkin tarjolla. Viime kädessä valinnat ovat tietysti tekijän subjektiivisia valintoja, mutta jossain määrin valintoja ohjasi maantieteellinen kattavuus ja se, että uusiokäyttörakennusten käyttö oli innovatiivista ja toisaalta kuitenkin ihmisen mittaista eli käyttötarkoituksen muutos ei edellyttänyt inhimillisen tuolle puolen mennyttä urakointia tai budjettia. Toki esimerkeistä löytyy melkoisia sankaritarinoita tähänkin suuntaan.

Kuten edellisissäkin saman aihepiirin julkaisuissa, keskeisin viesti on, että käyttö on vanhojen rakennusten parasta suojelua. Kiinteistön arvo säilyy paremmin ja toiminta kohottaa myös talon ja alueen imagoa. Ylipäätään toiminta synnyttää uutta toimintaa. Tukea korjaamiseen ja kehittämiseen on kyllä saatavissa.

Maskun Lemussa 12.3.2023

Tauno Linkoranta

Varsinais-Suomen kyläasiamies

Varsinais-Suomen Kylät ry

UUTTA KÄYTTÖÄ SUUNNITTELEMASSA

Rakennusten uusiokäyttö on luovaa, parhaimmillaan se lisää maaseudun yhteisöllisyyttä ja elinvoimaa ja täydentää paikallisia palveluja. Sitä on oikeastaan ollut aina: asuinrakennusten ja riihien hirsirunkoja on siirretty maaseudulla uuteen käyttöön, pitäjänmakasiineista tuli museoita, vanhoista kouluista, pankeista ja kauppoista tuli asuntoja, joistakin ompelimoja tai verstaita. Seurojentaloja muutettiin urheilutaloiksi ja nuorisotiloiksi.

Uusiokäyttö ei ole aina tapahtunut rakennusta kunnioittaen ja tässä kappaleessa on esillä tiettyjä periaatteita, joita kannattaa ottaa huomioon omaa toimintaa suunniteltaessa. Tässä kohtaa päädyin itsekin uusiokäyttöön, sillä Emilia Rönkön, Antti Jaatisen ja Raija Seppäsen teksti linjaa hyvin keskeiset periaatteet, vaikka heidän käsittelemänsä rakennuskanta hiukan erityyppisiä kiinteistöjä edustaakin. Seuraavat rivit pohjaavat siis pitkältä julkaisuun: Tuotantorakennusten uusiokäyttö maaseudulla. Maaseutuverkoston esite 2013.

Olemassa olevan rakennuksen hyödyntäminen uuteen käyttöön tuottaa parhaimmillaan monipuolista lisäarvoa taloudellisessa ja kulttuurisessa mielessä. Raken-

nus on voitu tehdä sellaisista materiaaleista ja sellaisilla rakennustavoilla, joita harvemmin enää käytetään. Lisäksi rakennuksen ympäristö on usein valmiiksi muotoutunut ja useimmiten myös tarvittava infrastruktuuri, kuten tiet ja sähkö, ovat valmiina.

Vanhan rakennuksen tekniset ominaisuudet voivat poiketa nykyisin käytössä olevista ratkaisuista. Tavallisesti rakennukseen joudutaan tekemään uuden käytön tarvitsemia rakenteellisia tai teknisiä muutoksia. Vanhaa rakennusta ei pidä kuitenkaan ryhtyä muokkaamaan nykyaikaiseksi uudisrakentamisen periaattein, koska silloin menetetään rakennuksessa piilevät mahdollisuudet ja rakennuksen ”tarina”. Käyttötarkoitusta muutettaessa onkin suunnittelulla ja hyvällä toteutuksella keskeinen merkitys. Väärillä materiaaleilla huonosti toteutettu uusiokäyttö voi olla rakennuksen kuolinisku.

Käyttötarkoituksesta riippumatta vanhat maaseuturakennukset on rakennettu yleensä huolella ja tarkoitukseen sopivista materiaaleista. Ne on tehty kestäväksi yli sukupolvien. Siksi tyhjillään olleen tai rapistuneenkin rakennuksen korjaaminen ja jonkinlainen uusiokäyttö on kannattavampaa kuin purkaminen.

Pitkä tyhjillään olo vaikuttaa tietysti rakennuksen kuntoon. Vaikka rakennus olisi pintapuolisesti rapistunut, sillä voi olla jäljellä paljon käyttöarvoa ja rakenteellista ikää. Siksi monia, haastaviltakin vaikuttavia vaurioita kannattaa korjata, kunhan vaurion aiheuttaja saadaan poistetuksi. Vanhaan rakennukseen voidaan tehdä myös yksinkertaisia ja edullisia väliaikaisia toimenpiteitä, joilla varmistetaan tyhjillään olevan rakennuksen säilyminen tulevaisuuden tarpeita varten.

Varmista vaikka pressulla, että katto ei vuoda, ja rossipohjien tuuletuksen peitot kannattaa poistaa heti. Olisiko jotain tehtävissä vesien johtamiseksi pois perustuksista? Onko seinustalla rakennusta vaurioittavia puita tai pensaita?

Etukäteissuunnitteluun käytetty aika on säästöä pidemmän päälle. Suunnittelussa on aina käytettävä apuna säädösten mukaisia päteviä arkkitehti-, rakennesuunnittelu- ja muita suunnittelijoita. He tuntevat rakennussäädösten vaatimukset ja osavat arvioida myös eri vaihtoehtojen kustannuksia.

Rakentamiseen ja käyttötarkoituksen muutoksiin tarvitaan viranomaislupia, kuten rakennuslupa tai toimenpidelupa tai -ilmoitus. Tulevan toiminnan mukaan voidaan tarvita muitakin lupia, kuten ympäristölupa tai elintarvikkeiden käsittelyyn tai myyntiin liittyviä lupia. Kaikissa yleisön käyttöön tulevissa tiloissa on lisäksi otettava huomioon paloturvallisuus, poistumisreitit sekä huolehdittava tarvittavista saniteettitiloista ja esteettömyydestä.

Rakennuksen ominaispiirteet ja niiden säilyttäminen ovat lähtökohtia pohdittaessa uuden käytön soveltuvuutta vanhaan rakennukseen. Energiaratkaisujen, rakenteiden eristämisen, koneellisen ilmanvaihdon ja muiden teknisten ratkaisujen tulee sopeutua ilman häiritsevää ristiriitaa vanhan rakennuksen ominaispiirteisiin.

Hyvin suunnitellen ja taidolla korjaten saadaan esteettisesti, toiminnallisesti ja teknisesti tasapainoinen lopputulos. Kokenut ja koulutettu suunnittelija ottaa huomioon kohteen erityispiirteet ja osaa ratkaista vanhan korjaamisessa eteen tulevia yllättäviäkin tilanteita. Kokemusta ja ammattitaitoa tarvitaan myös työmaalla korjaus- ja muutostöiden toteuttajilta. Hyvä suunnittelu ja hyvin tehty toteutus jouduttavat aikataulua ja säästävät kustannuksia.

Hyviä vinkkejä ammattitaitoisten suunnittelijoiden sekä toteuttajien löytämiseen antavat suunnittelijajärjestöt sekä korjausrakentamiskeskukset, jotka ylläpitävät osaajarekistereitä omilla toiminta-alueillaan. Neuvoja ja tietoa kohteeseen sopivista korjaustavoista kannattaa kysyä myös maakuntamuseoiden asiantuntijoilta.

Avustuksia myöntävät kohteen mukaan esimerkiksi Leader-ryhmät, ELY-keskukset, Museovirasto ja Kotiseutuliitto.

Pako kuivurista

KAVANDERIEN PAKOHUONE SAUVOSSA

Usitalon tila Sauvossa on tunnettu maitotila. Omistajaperheen nimi on Kavander ja nyt tietyt piirit tietävät tilan myös Kavanderien eksoottisesta pakohuoneesta, joka on rakennettu alun perin saunana toimineeseen kuivuriin, joka oli välillä myös lautavarastona ja joka toimi välillä myös kotimuseona... Mennäänpä ihan alkuun.

Maalaistalojen pihapiirissä on usein sauna, niin Kavandereillakin. Sauna oli oikein savusauna, joka kylpemisen ohella toimi myös paikkana, jossa palvattiin lihaa ja annettiin loppusilaus maltaille ja perunajauhoille.

Näissä merkeissä mentiin 1960-luvulle saakka, jolloin päätettiin, että tilalla pitää olla kuivuri. Sellainenhan saatiin kätevästi saunasta, jossa alhaalla tuotettu lämpö nousi ja kuivasi lokeroissa olleen viljan. Hirsinen alkuperäinen 1920-luvun sauna oli jo 1940-korotettu ja laajennettu lautaosalla.

Kuivurivaihetta ei kuitenkaan kestänyt kovinkaan kauaa, sillä jo 70-luvulle tultaessa kuivuri jäi sivuun modernimman tekniikan sivuuttamana. Ja kuten yleensä, mikään ei täyty niin tehokkaasti kuin tyhjä tarpeeton tila. Kuivurista tuli ensin lautavarasto ja hetken päästä sinne alkoi kerääntyä vanhaa tavaraa siihen malliin, että hyvällä syyllä saattoi sanoa tilaa kotimuseoksi.

Vuonna 2018 kuivuri sai taas uuden roolin. Kavanderien nelilapsisen perheen nuorimmainen Simeon täytti 12 vuotta ja vanhemmat sisarukset päättivät rakentaa kaverisynttäreille pakohuoneen kaksikerroksiseen rakennukseen. – *Oli siellä hiukan taustalla Pikkukakkosen Syrhämä -seikkailuakin. Ohjelmassahan lapset joutuivat selvittämään erilaisia tehtäviä selvittääkseen pahan kynsistä, paljastaa Josefiina Kavander.*

Synttäreiden jälkeen sitä testasivat sukulaiset ja nuorisossa heräsi ajatus pysyvämästäkin pakohuonekonseptista, ne kun alkoivat yleistyä muutenkin noihin aikoihin. – *Perhe oli tukena ja kannusti kokeilemaan, kiittelee Helmiina Kavander.*

Vuonna 2020 oltiin jo niin pitkällä, että sisarukset perustivat 4H-yrityksen Hyvä yritys Kavander, jota kautta pakohuonetta on mahdollista myydä ulkopuolisille

Yllä: Kavanderien sisarukset vasemmalta – Simeon, Josefiina ja Helmiina.

Alla: Pakohuoneen rekvisiitta syntyi luonnostaan kotimuseon esineistä.

maksaville asiakkaille. Vuoden 2021 syksyllä nuoret arvioivat pelaamassa käyneen kolmisenkymmentä ryhmää. On ollut työporukoita, polttariporukoita ja ainakin yksi 50-vuotissynttäriryhmä. Pääasiassa asiakkaat ovat olleet sauvolaisia, mutta onpa paikalle saavuttu Islannista saakka.

Kavanderien pakohuoneen peruskaava on perinteinen eli ryhmän (3–6 henkilöä) on selvitettävä huoneessa – tai oikeistaan huoneissa, kuivuri kun on kaksikerroksinen – olevat tehtävät 60 minuutissa eli päästävä pois tilasta. Taustatarina sijoittuu 1940-luvulle ja peli etenee tehtävästä toiseen eli seuraavaan ongelmaan tulee vihje aina edellisestä tehtävästä.

”Tilaan kerätyt vanhat tavarat toimivat sujuvasti oleellisena osana pakohuonemysteeriä.

Tehtävien keskeisin elementti ovat lukot, joita Kavanderien pakohuoneessa on 11 kappaletta. Osaan pitää löytää avain, osa toimii numero- tai kirjainyhdistelmillä, joskus pitää myös löytää suuntia. Lukkojen oikeita koodeja selvitetään tehtäviä ja mysteerejä ratkaisemalla.

Kuivurin muuttaminen pakohuoneeksi ei ole vaatinut aivotyön lisäksi suuriakaan investointeja. Tilaan kerätyt vanhat tavarat toimivat sujuvasti oleellisena osana pakohuonemysteeriä ja oikeastaan vain lukot ovat yksittäinen uudempi menoerä. Peliä ja tarinaa toki päivitetään aina matkan varrella.

Vanhan talon ja tilan henki toimii myös siinä, että toisin kuin monissa urbaaneissa pakohuoneissa, Kavanderien kuivurissa pelureita opastetaan samassa tilassa eli tarkkailu ei tapahdu kameroiden välityksellä.

Koeryhmämme selvisi ajoissa pakohuoneesta ja totesi, että hyvin tehty pakohuonekonsepti voisi toimia myös ihan oikeassa kotiseutumuseossa. Vanhat tavarat aidossa maalaismiljöössä jättivät hyvin sympaattisen vaikutelman verrattuna moneen kaupunkiympäristöön suunniteltuun pakohuoneeseen. Eikä niissä ole tullut vastaan tehtävää, jossa keskeisessä asemassa on vanha ompelukone... mutta eipä paljasteta siitä sen enempää.

Mitä kaikkea mahtuu vanhaan navettiin?

MANNIN NAVETTA LIEDOSSA

Vuonna 2007 päiväkodin johtajana toimiva Anne Moisander ihastui pitkään tyhjiään olleeseen Mannin kivi-navettaan Liedon asemalla. Valtaosa kyläläisistä piti vuonna 1911 rakennettua navettavanhusta purkukuntoisena, mutta Moisander näki siinä paljon mahdollisuuksia. Haaveena oli, että navettamiljööstä tulisi kyläläisten yhteinen ajanviettopaikka ja tapahtumakeidas.

- *Musiikkia, taidetta ja kaikenlaista kulttuuria*, visioi Moisander 1 200 neliön tulevaa käyttöä tuoreltaan lehtihaastattelussa vuonna 2008. Tarvetta oli myös nuorisotilalle.

Moisander ei tokikaan aloittanut haaveilua tyhjästä, sillä takana oli vuosikaupalla kokemusta erilaisten kulttuuritapahtumien järjestämisestä, kuten vaikkapa Turun kuulun Down by the Laituri -tapahtuman organisointia. Omia bändiprojektejakin oli pistetty pystyyn.

1200 neliön rakennuksen ja sen pihamaan kuntoon saaminen oli joka tapauksessa valtava urakka, joka oli toteutettava talkoovoimin. Ensi alkuun navetalta vietiin kaatopaikalle parisenkymmentä kuorma-autollista romua. Navetassa piti majoitustilaa viimeksi rautakauppa ja ajan kuluessa kiinteistölle oli kerääntynyt muutakin tavaraa melkoisesti.

Ensin laitettiin kuntoon katto ja kohennettiin julkisivua. Pihaa piti tasoittaa. Olen-naista kunnostamisessa oli paitsi Leader-tuki, myös Moisanderin kadehdittava kyky mobilisoida talkooapua, ja vieläpä voittopuolisesti nuorisoa. Talon emäntä pisti itsensä likoon niin vahvasti, että omiin nimiin otettiin pankkilainoja moneen otteeseen.

Vuonna 2008 järjestettiin jo ensimmäisiä tapahtumia ja pokattiin vuoden kulttuuriteko -titteli Liedon kunnalta. Seuraavana vuonna eli 2009 Mannin navetta ja sen taustaorganisaatioksi perustettu Rokmanni ry kuittasivat Vuoden kyläteko -palkinnon Maaseudun Tulevaisuuden äänestyksessä. Anne Moisander palkittiin myös vuoden nuorisotyöntekijänä Liedossa.

Vuodet kuluivat ja navetan sisätilat remontoitiin huone kerrallaan; keittiö, sali ja niin edelleen. Katon ohella sekä vesi- ja viemäriverkostot uusittiin ja rakennuksen kylkeen nousi kiinteä esiintymislava jo vuonna 2010.

Mannin navetta profiloituikin eräässä vaiheessa musiikkitapahtumien tyyssijaksi – ja vieläpä raskaan musiikin paikaksi. Moisanderin ja Rokmanni ry:n jäsenten verkostot ja oma ammattitaito sekä hyvät laitteet takasivat, että paikalle saatiin tunnettujakin artisteja; laskujen mukaan eri festivaaleilla on käynyt yli 200 artistia 14 maasta. Kylätie ei todellakaan ollut hiljainen.

Toki jossain vaiheessa tuli jatkuvalla nousukiidollekin suvantovaihe. Moisanderin sisko kuoli ja navettaprojektikin jäi hetkeksi tauolle. Onneksi elämän toinenkin puoli näyttäytyi jonkin ajan kuluttua ja Anne Moisanderista tuli avioliiton kautta Anne Laiho.

Mannin Navetasta tuli vuosien myötä Laihon haaveilema kyläläisten yhteinen ajanviettopaikka. Etenkin Liedon asemanseudun nuoriso on ottanut paikan omakseen.

- Tähän saa tulla pelailemaan ja juttelemaan. Monet nuoret ovat viettäneet täällä enemmän vapaa-aikaansa kuin kotonaan, talkootkaan eivät ole pelottaneet. Osalla alussa mukana olleista nuorista on jo omia lapsia, naureskelee Laiho.

Yllä: Navetan selkein ulkoasua muuttanut rakennelma on vuonna 2010 valmistunut esiintymislava. Sen alle on aikanaan kasattu lannat.

Alla: Anne Laiho esittelee Mr Bean -elokuvasta tuttua Whistler's Mother -taulua, jonka hän on ikuistanut beanilaisittain.

Viereinen sivu: Viimeisimpänä navetalle on valmistunut nuorison suosima biljardihuone. Alunperin tilaa käyttivät lehmät. Tilaa voi käyttää ympäri vuoden, sillä se on lämmitetty.

Yllä: Vintti valmistui vuonna 2015. Diskopallo on turkulaisen diskon peruja.

Alla: Kahvilaosa on asettunut vanhaan kanalaan.

Mannin Navetan repertuaari on ylipäätään laajentunut vuosien varrella: musiikki-tapahtumien ohella se on toiminut myös erilaista tapahtumien kuten limudiskojen, häiden, possujuhlien ja syntymäpäivien pitopaikkana. Vuonna 2015 valmistuneella vintillä mahtuu pistämään jalalla koreasti isompikin juhlaväki.

” Reilun kymmenen vuoden aikana navetta on kokenut melkoisen muodonmuutoksen. Lantalan päälle syntyi esiintymislava ja biljardihuone on entisessä lehmien tilassa.

- Takavuosien isot tapahtumat eivät sittenkään oikein sopineet tänne. Nyt toiminta on monimuotoista, jokaiselle löytyy jotain. Kesäkäyttö luonnistuu hyvin, mutta navetassa on vain yksi lämmitettävä huone, mikä rajoittaa talvikäyttöä. Nyt lämpimiä tiloja ovat vain viimeksi valmistunut biljardihuone ja vessat. Kunnalta olen toivonut tukea lämmityskuluihin, jotta nuorisotilaa voitaisiin pitää auki myös kylmään aikaan, Anne Laiho kertoo.

Reilun kymmenen vuoden aikana navetta on kokenut melkoisen muodonmuutoksen. Lantalan päälle syntyi esiintymislava ja biljardihuone on entisessä lehmien tilassa. Eivätkä projektit mihinkään lopu; aviopari Laiho tuntuu suorastaan kilpailleva keskenään erilaisten uusien remontointi-ideoiden tuottamisessa.

- Navetan torniin voisi rakentaa ylös tähtitornin... alaosaan viinikellarin... saunaakin tarvittaisiin... Yläkerran voisi ylipäätään rakentaa valmiiksi, kuuluu Laihojen vuoropuhelu.

Laihon valistunut arvaus navetan remonttien kokonaiskuluista nousee jonnekin 150 000 ja 200 000 euron välimaastoon.

- Tämä on ikuinen savotta, jota en saa valmiiksi eläessäni. Helvetin kallis ja työllistävää harrastus. Olen ansainnut täysin kylähullun maineeni, Anne Laiho nauraa.

Historian havinaa kivinavetassa

NYYNÄISTEN WINTTI MASKUN LEMUSSA

Nyynäisten kartano tunnetaan jo keskiajalla. Asiakirjamainintoja on 1300-luvulta ja se oli yksi maamme merkittävimpiä kartanoita, mahdollisesti kuninkaankartanokin. Suomen merkittävimmän kaupungin Turun läheisyys noin 20 kilometrin päässä edesauttoi varmaan osaltaan sitä, että Nyynäistä hallitsivat muun muassa Bitz-, Oxenstierna- ja Fleming-suvut. Ensimmäinen tunnettu omistaja oli Turun linnanpäällikkö Klaus Lydekenpoika Djäkn 1400-luvun alussa.

Aika Ruotsin kruunun läänityksenä päättyi kuitenkin 1600-luvun lopulla ja Nyynäisistä tuli pian sotilasvirkatalo. 1800-luvun alussa valtio ryhtyi vuokraamaan tilaa, kunnes 1940-luvulla silloinen vuokralainen saattoi lopulta ostaa Nyynäisten kartanon.

Nyynäisten kartano ja sen kulttuuriympäristö on arvotettu valtakunnallisesti arvokkaaksi kulttuuriympäristöksi. Varhaisesta, mutta palaneesta, kivilinnasta muistuttaa vielä 1400-luvun lopulta tai 1500-luvun alusta peräisin oleva kivikel-lari. Nykyinen päärakennus lienee 1700-luvun alkupuoliskolta. Kartanosta nimensä saaneen Nyynäisten kylän maamerkinä toimii kuitenkin jylhä, noin vuonna 1870 rakennettu satulakattoinen luonnonkivinavetta eli nykyinen juhlatila Nyynäisten Wintti.

Alkujaan juhlatila Wintti oli siis navetta. Alakerrassa olivat lehmät ja yläkerrassa säilytettiin niiden heiniä. Rakennus on massiivinen ja ainakin 1900-luvun alussa eläimiä oli niin paljon, että silloinen omistaja, tehtailija Juho Tapani, perusti oman menestyneen juustomeijerinkin kartanolle.

Lypsylehmistä tilan 1940-luvulta saakka omistanut Ylikylän suku luopui 1970-luvulla. Hiehoja pidettiin 1980-luvun puoliväliin saakka, ja oli siellä tilan tyttären hevo-nenkin. Tämän jälkeen navettarakennus muutettiin kuivuritoimintaan. Kylmäilma-kuivurista aloitettiin ja koneita uudistettiin, kunnes vuoden 2014 alusta viljan kuivaamiselle ei enää ollut tarvetta, kun tilan maat annettiin vuokralle.

Jonkinlaista esimakua tulevasta toiminnasta oli havaittavissa jo vuonna 1993, kun talo tytär Helena Ylikylä-Leiva ja Harri Leiva viettivät häitään navetan ylisillä. Tuol-

loinen siivousprojekti oli kuitenkin kertaluontoinen eikä ajatuksia juhlapaikkatoiminnasta vielä esitetty ääneen. Navetta oli käyttämättömänä vuodet 2013–2016.

Uudemman kerran navetan uusiokäyttöideaa alettiin työstää vuoden 2016 alkupuolella. Helena ja Harri valmistautuivat yhteisiin 100-vuotisjuhliin (50 + 50 vuotta) ja ajatuksena oli järjestää konsertti kartanon puutarhassa isommalle joukolle. Suomen arvaamattoman ilmaston vuoksi pariskunta alkoi kuitenkin työstää myös suunnitelmaa B eli josko kuitenkin siivottaisiin myös navetta mahdollisen sateen varalta.

” Kunnostuksessa pyrittiin muuttamaan tiloja mahdollisimman vähän; merkittäviä uusia rakenteita ei tehdä.

Se olikin sitten menoa. Kun iso tila on tyhjillään, se ei oikeasti ole tyhjillään, vaan täyttyy vuosien varrella kaikella tarpeellisella ja tarpeettomalla. Kun kerran nähtiin iso vaiva, miksi jättää asioita puolitiehen?

Yläkerta kunnostettiin ensin, mutta varmuuden vuoksi jo vuonna 2017 tehtiin portaat alakertaan. Tässäkin vaiheessa kantavana ajatuksena oli vielä rakennuksesta huolehtiminen ylipäättään, ei vuokrattavan juhlatilan kunnostaminen. Tähän ajatukseen Helenan ja Harrin johdatti Juhlan lumoa -juhlasuunnittelupalvelun Jenni Petäjoki Nousiaisista, jonka vierailu tilalla osoittautui ratkaisevaksi.

Navetan sähköt tehtiin uusiksi, esiintymislava rakennettiin, yläkertaan vedettiin juhlatiloihin sopiva valaistus ja puhumiselle sopiva äänentoisto hankittiin. Turvamääräyksetkin olivat toisenlaisia juhlaikäytössä. Ensimmäiset häät tilassa pidettiin vuoden 2018 elokuussa ja toiset ehdittiin vielä järjestää syksymmällä.

Nyynäisten Wintti oli nyt siis otettu käyttöön juhlatilana onnistuneesti. Työ jatkui, mutta muutamakin periaate oli jo nyt selkeytynyt. Ensimmäisen kunnostuksessa pyrittiin muuttamaan tiloja mahdollisimman vähän; merkittäviä uusia rakenteita ei tehdä eikä tilaa varusteta ympärivuotiseen käyttöön eli lämmitykseen ei investoida. Tilan vuokraamista ei myöskään haluttu tehdä itse, vaan se jätettiin onnistuneesti

Yllä: Nyynäisten kartano on aikoinaan rakennettu rannalle (ny näs = uusi niemi). Nykyiset omistajat ovat joskus pohtineet, onko alkuperäisen kivi-kartanon kiviä käytetty navetan rakennusmateriaalina.

Alla: Lähes kahdeksan metrin sisäkorkeus on valaistuksellinen haaste. Valaisimen yläpuolella näkyy kattolinjasta nouseva korotettu tuuletuskanava. | Kesällä 2022 Nyynäisten Wintillä järjestettiin myös konsertteja. Tonbridgen wieniläistunnelmat paikalle toi Maskun 790-juhlavuosi.

Vanhan navetan tiloihin alakertaan on rakennettu uusi lattia, sisävessat ja ns. morsiuhuone. Vanhoja kuivurirakennelmiäkin löytyy.

Jenni Petäjoen yrityksen harteille. Ravintolaa tilasta ei myöskään tulisi, vaikka salakapaka -niminen huone rakennuksesta löytyykin.

Yläkerrasta siirryttiin alakertaan eli Navettaan ja pintojen uusimisen ohella sinne rakennettiin bio vessat. Vesivessaa varten hankittiin umpisäiliö. Catering-tila rakennettiin 2019 ja kunnan vesi saatiin juhlatilaan vuonna 2020. Samana vuonna laitettiin alakertaan lattiakivetys.

Päätyjulkisivua on maalattu ja rimoitettu, ikkunoita on korjattu ja toiseen pätyyn tulivat uudet ikkunat. Ja koska Nyynäisten Wintti on nimenomaan kesäjuhlatila, on myös ulkoalueisiin ja ulkokalusteisiin panostettu. Pihakivetys tuli jo 2019 ja kartanon puutarha on viime aikoina ollut jopa vihkipaikkana.

Kesästä 2018 alkoi viiden kesän putki remontteja, mutta vaiva on ollut sen väärä. Etenkin navetan yläisiä ihastellaan, alkuperäiset puurakenteet henkivät nostalgiaa ja lähes kahdeksan metrin sisäkorkeus takaa, että ilma ei ainakaan lopu kesken. Rakenteissa näkyy vielä historia kuivurinakkin. Tilaa on jopa yli 200 hengen juhlille.

Paikka on ollut suosittu juhlapaikka, koronakin aiheutti varsin lyhyen katkon alkukesästä 2020. Häiden ja perhejuhlien lisäksi Nyynäisten Wintillä on ollut muutamia muitakin tapahtumia, kuten konsertteja. Mielenkiintoista on nähdä, mitä saivat aikaan tubettaja mmiisaksen eli Miisa Grekovin häät kesällä 2022 Nyynäisten Wintillä. Mmiisaksella on lähemmäs 400 000 seuraajaa ja somessa levinneiden otosten ansiosta Nyynäisten Wintti näkyi todella laajalle katsojakunnalle.

Vanhassa rakennuksessa ei kunnostaminen kumminkaan lopu koskaan ja Harri Leiva pohtii tulevaisuuden todennäköisimpiä kunnostuskohteita. - *Alun perin rakennuksessa oli pärekatto ja nykyinen peltikatto lienee asennettu joskus 1980-luvulla. Vanha peltikatto mennee jossain kohtaa vaihtoon.*

*Munanpuhdistusta ja tanssia***LAITILAN TANSSIKANALA**

1960- ja 1970-luvuilla lavatanssikulttuuri eli kukoistustaan maaseudulla, myös Vakka-Suomessa. Laitilassakin nuoriso kokoontui kesäisin VPK:n paviljongille ja talvisin urheilutalolle. Väkeä tuli kaukaakin, koska vain Laitilassa tanssittiin sunnuntaisin.

Laitilan VPK:n paviljonki hiipui kuitenkin 1970-luvun myötä, mutta jäljelle jäi vielä Pyhärannan Kirikallio, jossa käytiin kesällä. Talvisaikaan määränpää oli usein Kalannin urheilutalo. Nuoriso alkoi kuitenkin suunnata toisenlaisiin musiikkielämyksiin.

2000-luvulla lavatanssikulttuuri on kumminkin elpynyt vähän vanhemman väen voimin niin, että vanhat lavat vetävät taas tanssikansaa. Uusiakin tanssipaikkoja on rakennettu, viimeisimpänä Laitilan Tanssikanala, joka ilmaantui listoille vuoden 2016 alkupuolella.

Tarkemmalla perehtymisellä voidaan toki tarkentaa, että tanssilavana Tanssikanala on uusi, mutta että itse rakennus on valmistunut vuonna 1965 – kanalaksi, kuten nimikin antaa aavistaa. Munapitäjälle tyypillinen toiminta aloitettiin lattiakanala-mallisenä ja 1970-luvulla siirryttiin häkkikanalaan. Viimeiset kanat lähtivät kumminkin jo vuonna 2000.

Tuolloin ei vielä visioitu tanssilavatoiminnasta, vaan tilaa laajennettiin traktorihalliksi ja heinäpaalisuojaksi. Vähitellen paalitkin hävisivät tiloista ja jotakin muuta piti keksiä hyväkuntoiselle rakennukselle. Amerikkalaisen miniän autonsäilytyspaikaksikin se oli turhan suuri.

Talon emäntä Katriina Kaitila oli huomannut ajan merkit eli tanssilavakulttuurin uuden tulemisen ja vuosien 2015–2016 aikana rakennuksesta sukeutuikin tanssi-paikka. Tanssilavat olivat emännälle ennestään tuttuja ja tilalle oli valmiiksi koh-tuullisen hyvät tieyhteydet ja paikkakin oli aurinkoinen – miksikäs ei? Paikka tilan pihapiirissä tekeekin tanssilavasta sympaattisen ja täyttää nostalgianälkää.

Kuten aavistaa saattaa, vanhasta kanalasta ja traktorivajasta ei ihan suoriltaan päädytty tanssilavaksi. Lantalamonttu puhdistettiin ja maalattiin ja yläpuolelle syntyivät sosiaalityilat orkesterille. Kanalankoko lattia uusittiin ja kaikki seinät maalattiin. Kattokorokkeen kautta saatiin valoa ja tuuletusta. Tanssikanala tarvitsi toki myös aulan ja keittiön. Jälkimmäinen syntyi munanpuhdistushuoneeseen (kyltti seinällä herättää kuulemma aina hilpeyttä).

” Lantalamonttu puhdistettiin ja maalattiin ja yläpuolelle syntyivät sosiaalityilat orkesterille. Kanalankoko lattia uusittiin ja kaikki seinät maalattiin.

Ensimmäisenä kesänä tanssipurukkaa kävi tosi paljon. Esiintyjien valintaan panostettiin, emännän veli hoiti ensimmäiset kiinnitykset. Sitten isäntäpariskunta Hannu Karttunen ja Katriina Kaitila ovat tehneet sen itse.

Tansseja jatkettiin seuraavina kesinä, mutta koronan myötä niin Laitilassa kuin koko Suomessa siirryttiin tanssilavatoiminnassa ankeisiin vuosiin 2020 ja 2021. Kesällä 2022 tansseja kumminkin järjestettiin taas neljä kertaa.

Oikealla: Kanojen ruokinta-automaattikin on osa Tanssikanalan rekvisiittaa.

Viereinen sivu: Suomessa on tietyvästi reilut 300 jokavuotises-
sä käytössä olevaa tanssilavaa. Lavatanssikulttuuri on mukana myös Museoviraston elävän perinnön listalla. Valokuvat Hannu Karttunen.

Katonrajasta kurkkiva kana on osa Tanssikanalan brändiä. Kanalan viimeiset kanat lähtivät jo vuonna 2000.

Tanssikanalaa pidetään maatalan sivuelinkeinona, ja kuten monessa muussakin tämän julkaisun esimerkissä, ei isäntäpari tohdi kuulemma edes ajatella paikkaan sijoitettua pääomaa.

Isäntäpariskunnan mukaan tanssikanalaa voi vuokrata myös erilaisiin juhliin, huutokauppoihin ja muihin tilaisuuksiin eli vaikka tanssiminen jostain syystä taas ei vetäisi, olisi paikka joka tapauksessa käytössä juhla- ja tapahtumatilana. Vaattomattomaan aamiaismajoitukseenkin on mahdollisuus. Pihan toisella laidalla on myös kotimuseo.

*Nostalgiaa ja latoromantiikkaa***KORISTON TALLI JA AITAT KAARINASSA**

Koriston tila mainitaan ensi kertaa asiakirjoissa v. 1439, jolloin Turun piispa Maunu Tavast antoi Koriston kartanon kaksi tilaa sisarenpojalleen Olavi Hannunpoika Pukille toistaiseksi. Sittemmin kartanon omistajina oli porvareita ja aatelmiehiä, joista mainittakoon mm. valtaneuvos, sotamarski Åke Tott 1638–40. Koriston omistajat eivät juurikaan itse asuneet kartanossa, vaan he vuokrasivat sitä tai siinä asui lampuoti, joka hoiti kartanoa ja sen maita.

Koriston säätyläisomistuksen ja kartanon ajan katsotaan päättyneen v.1908, kun majuri Alexander Jackin perilliset myivät kartanon. Tällöin omistajaksi tuli Johan (Juho) Kustaa Johaninpoika Koristo ja hän ei enää kuulunut säätyläisiin. Juho Koriston suvulla kartano oli v. 1938 asti. Keskiajan jälkeen kartanolla oli ollut yli 20 omistajaa.

Koristossa on hoidettu perinteisiä maatalojen eläimiä, kuten sikoja, kanoja, hevosia ja nautakarjaa. v. 1960 nautakarjan pito lopetettiin. Lisäksi tilalla on harjoitettu kalastusta ja oluen valmistusta.

Vuonna 1966 Turun kaupunki osti Koriston. 1960-luvulla aloitettiin poikkeusluvalla omakotitalojen rakentaminen ja Kaarinan ensimmäiset kerrostalot rakennettiin Koristoon vuosina 1967–68. Osana pitkään jatkunutta Kaarinan kunnan vaellusta ja rajojen siirtelyä Turun kanssa, Kaarinan kunta osti 10.10.1984 Koriston Turun kaupungilta.

Kartanon päärakennus päättyi erilaisten remonttien jälkeen yksityisasunnoksi. Kartanon mielenkiintoisin ja historiallisesti arvokkain rakennus on kolmen aitan muodostama ryhmä. Aitat ovat vanhimpia Varsinais-Suomessa säilyneitä vilja-aittoja. Kaksi niistä on peräisin vuodelta 1782, ja tätä yhdistelmää on uudistettu v. 1937. Kolmas rapattu aitta on rakennettu v. 1851. Aitat ovat osa maisemakokonaisuutta ja klassistisen ulkoasunsa vuoksi arkkitehtonisesti arvokkaita. Aitat on kunnostettu ja ne ovat vahvistetussa seutukaavassa suojelukohteita.

Aittojen vieressä on tallirakennus, joka on ilmeisesti ainakin osittain rakennettu 1700-luvulla. Vanhan osan lisäksi rakennuksessa on v. 1848 rakennettu

uudempi osa. Koska rakennus on mitoitettu 16 hevoselle, ei kyse ole ihan pienestä rakennuksesta.

Vielä 1990-luvulla Kaarinassa oltiin sitä mieltä, että aittojen ohella talli ja kartanon navetta ovat osa kokonaisuutta, joka kuuluu seutukaavasuojelekohteeseen ”Koriston aitat”. Aitat kunnostettiin hienosti 1990-luvun alussa.

Paikallinen kotiseutuyhdistys Kaarina-Seura teki 1990-luvun alkupuolella ehdotuksia käyttösuunnitelmaksi: navettaan tulisi tehdä yleisötilaisuuksiin sopivia kokous- ja harrastustiloja, kahvia ja matkailun infopiste, talliin hevostyövälinenäyttely tai varasto sekä aittoihin näyttely- ja harrastustiloja. Paja sopisi kunnostettuna alkuperäiseen tarkoitukseensa, ja siellä voitaisiin antaa vaikkapa työnäytöksiä.

” Talli toimii useitten kaarinalaisten yhdistysten kokoontumispaikkana. Toinen pää rakennuksesta muistuttaa sen vanhasta historiasta tallina.

Päiväkotia ja luontokouluakin ehdotettiin tiloihin. Kaarinan kaupunki myönsikin vuonna 1996 määrärahan navetan ja tallien korjaamiseen, mutta lopulta navetta kumminkin purettiin.

Talli sen sijaan laitettiin uuteen uskoon kaupungin toimesta ja Kaarina-Seura teki suuren työn järjestäessään vuonna 1998 tallin pärekattotalkoot.

Tallia käytettiin aluksi Kaarinan kaupungin juhlatilaisuuksien ja muidenkin tapahtumien pitopaikkana. Tilan hallinnointi siirtyi kumminkin tällä vuosituhanella Kaarina-Seuralle ja vuonna 2010 talliin avattiin Kaarina-Seuran toimisto.

Kaarina-Seuran toimisto on kokouspaikan ohella tila, jossa järjestetään muun muassa erilaisia näyttelyitä. Siellä kokoontuu säännöllisesti myös käsityö- ja lukupiiri. Yhteislaulutilaisuuksia ja luentojakin siellä perinteisesti pidetään. Talli toimii useitten kaarinalaisten yhdistysten kokoontumispaikkana.

Toinen pää rakennuksesta muistuttaa sen vanhasta historiasta tallina ja monille tila on tullut tutuksi Kaarinan kaupungille ostopalveluna järjestettävästä Joulutallista

Yllä: Kaarina-seura ja monet muut yhdistykset pitävät kokouksiaan tallin toimistopäässä. Kuvassa myös Kaarina-seuran pitkäaikainen aktiivi Mauri Lasonen. Alla: Koriston vilja-aitat ovat vanhimpia Suomessa säilyneitä aittoja.

eli joulumarkkinoista. Tila sopiikin mainiosti juuri tämän tyyppiseen toimintaan ja muitakin myyjäis- ja markkinatilaisuuksia tiloissa on pidetty, myös pihatapahumina. Parina viime vuotena talli on toiminut myös paikkana, jossa on esitetty vanhoja Suomi-Filmejä. Tietynlaista nostalgiaa ja latoromantiikkaa tilasta ehdottomasti löytyykin.

Kaarina-Seura sai haltuunsa myös tallin viereiset kolme aittaa vuonna 2019. Aitoilla järjestettävä toiminta on vielä suunnittelun alla, joskin pienimuotoisia näyttelyitä siellä on jo pidetty. Pyrkimyksenä on, että alue kokonaisuutena toimisi jonkinlaisena kotiseutualueena, jonne olisi helppo poiketa vaikkapa päiväkävelyn lomassa.

*Yllä: Tallin toisen pään nostalginen asu sopii vaikkapa Suomi-filmien näyttämiseen. Kulkurin valssilla aloitettiin kesällä 2019.
Alla: Tallin vanha asu sopii mainiosti muun muassa joulumarkkinatoimintaan.*

*Autojen tavaroiden jäljillä***PÖYTYÄN VANHA VEHNÄMYLLY**

Pöytyällä perustettiin 1800-luvulla ja 1900-luvun alussa runsaasti vesimyllyjä, sillä Aurajoki ja sen virtapaikat soveltuivat tarkoitukseen hyvin. Veden virtaama ja määrä vaihtelivat kuitenkin melkoisesti ja vesimyllyjen toiminta osoittautuikin siksi ajan mittaan melko kausiluonteiseksi.

Yksi parempaa luotettavuutta kaivanneista mylläreistä oli Vihtori Rantanen, joka vuodesta 1905 saakka oli työskennellyt omistamallaan Riihikosken vesimyllyllä. Kun sähkökin oli Riihikoskelle jo 1920-luvun taitteessa saapunut, oli aika hyödyntää sitä myös myllyn toiminnassa. Rantanen rakensikin vuonna 1936 uuden sähkövoimalla käyvän myllyn Turku-Tampere-tien varrelle Riihikoskelle.

Mylly oli moderni valssimylly, jolla oli mahdollista jauhatta vehnystä hyviä jauhoja. Riihikoskella kävikin jauhojaan jauhattamassa pöytyäläisten ohella auralaisia, yläneläisiä ja oripääläisiä maanviljelijöitä. Rantasen kuoltua vuonna 1956 myllyn omistajuus muutti muotoaan: syntyi Riihikosken Vehnämylly Oy. Se oli edelleen paikallisten viljelijöiden suosiossa, vaikka kauppamyllyt nousivatkin koviksi kilpakumppaneiksi.

Pieniä taukoja lukuun ottamatta Riihikosken Vehnämylly jauhoi jauhoja aina vuoteen 2017 saakka. Vuonna 2010 alkoi viimeinen toimintajakso myllynä, kun Vihtori Rantasen pojanpoika Kimmo Rantanen käynnisti uudelleen sukuun ostamansa myllyn parin vuoden kunnostusprojektin jälkeen.

Vuonna 2017 Vehnämyllyn omistajaksi tuli turkulainen Petteri Uusalo. Hän etsi alun perin varastoa vuosien varrella kerääntyneelle tavaravaliokalleen. Edellinen omistaja kannusti Uusaloa jopa jatkamaan myllyn toimintaa, sillä laitteet ja koneet olivat edelleen toimintakuntoisia. Mylläriksi ryhtyminen olisi ollut kumminkin sen verran iso uusi aluevaltaus ja kun laitteetkin olivat vanhoja, katsoi Uusalo parhaimmaksi pitäytyä alkuperäisessä suunnitelmassaan.

Sen verran ajatus kumminkin lähti kehittymään, että varastosta kehkeytyi vanhan tavaran kauppa ja alakertaan perustettiin kesäkahvila. Ensimmäistä kertaa mylly

oli auki asiakkaille kesällä 2019 pop up -tyylisesti. Takana oli pari vuotta remonttia ja ennen kaikkea siivoamista. Kaikki liikenevä vapaa-aika kului myllyllä. Remontti tarkoitti käytännössä korkean osan katon kunnostusta, keittiön uusimista ja alakerran lattioiden laittamista. Ikkunoita on korjattu ja vessojakin laitettu. Kaikkiaan remonteihin on mennyt noin 30 000 €. Vehnämylly itsessään maksoi noin 50 000 €. – Käynkin telakalla töissä, jotta on varaa harrastaa. Toisaalta tekemällä itse mahdollisimman paljon säästää monessa kohdassa, naureskelee Uusalo.

” Remontti tarkoitti käytännössä korkean osan katon kunnostusta, keittiön uusimista ja alakerran lattioiden laittamista.

Riihikosken Vehnämylly on toisaalta alkanut jo kustantaa omat menonsa, kuten myös kahvilan kesätyöntekijän. Ihmiset ovat nimittäin löytäneet vanhan myllyn varsin hyvin. Vanhan tavaran metsästäjien lisäksi talolla vierailivat enemmän tai vähemmän säännöllisesti auto- ja moottoripyöräharrastajat. Pari kertaa talolla on ollut musiikkitarjontaa ja tanssit tielläkin voivat olla ohjelmassa. Muitakin tapahtumia on kehittymässä ajatuksissa.

Ja ne tavarat... Esineitä on neljässä kerroksessa ja heti tulee selväksi, että tällaista kokoelmaa ei koota hetkessä. Äänilevyjä, autoihin liittyvää tarpeistoa, bensa-ase-matavaraa, baarien- ja kauppojen sisustusrekvisiittaa, kuten pelikoneita ja flippe-reitä, radioita, leluja ja vaikka mitä.

- *Kunhan tavara on outo, erikoinen tai hauska, se kiinnostaa*, tiivistää Uusalo. Erilaisia mittareita sisältävä kaappi on esimerkiksi peräisin Amerikasta ja sillä annetaan jonkinlaisia sähköhoitoja. Suomalainen mies lähti kaivostöihin rapakon taakse ja sokeuduttuaan koulutautui hierojaksi ja toi sen sitten mukanaan tänne Suomeen. Voi olla, että laitetta ei kovin moni halua kokeilla...

Uusalo on kerännyt tavaroita kolmisenkymmentä vuotta. Iso osa on hänen omaa kokoelmaansa, mutta vanhan tavaran kaupassa pitää tinkiä tavaraa myös myyntiin. Joissakin rakkaissa tavaroissa on kuitenkin niin sanottu suojahinta eli niin korkea hinta, että Uusalo ei niistä todennäköisesti joudu luopumaan.

Riihikoskella on nyökytelty tyytyväisinä, kun vanhaan myllyyn tuli taas elämää. Vanhan Vehnämyllyn paluu osui myös sillä tavalla hyvään saumaan, että Aurajoen matkailutien lanseeraus ja kehittäminen tulivat samaan aikaan. Vanha Vehnämylly onkin yksi Aurajoentien ehdottomista retkikohteista ja nähtävyyksistä. Harvassa kesäkahvilassa pääsee kahvittelemaan näin omaperäisessä tunnelmassa.

Vanhan vehnämyllyn sisällä on hallittu kaaos. Neljä kerrosta on pakattu täyteen vanhaa musiikkielektroniikka ja LP-levyjä, vanhaa kauppa-aimistoa, valaisimia, leluja ja muuta lastentarviketta. Ja vaikka mitä.

Alla oikealla on myös Amerikan ihme. Terveystoiminto sähköä avulla.

*Taidetta ja rosaisuutta***SOMERON KIVIMEIJERI**

Hämeen Härkätien varressa Somerolla Pitkäjärvellä on suuri kivirakennus, jolla on jo monta erilaista tehtävää takanaan ja jonka uusinta olemusta on hiottu jo kymmenisen vuotta. Vanhasta meijerirakennuksesta on vähitellen syntynyt taiteen työskentely- ja näyttelykeskus.

Someron kolme suurta kartanoa eli Långsjön, Lahden ja Åvikin kartanot perustivat yhdessä 1900-luvun alussa osuusmeijerin Pitkäjärvelle Sillanpään kylään. Massiivista kivimeijeriä rakennettiin vuosina 1905-1906 ja tanskalaislähtöisen valtionmeijeristi Albert Voss-Schraderin suunnitelmat olivat pohjana.

Meijeritoiminta päättyi vuonna 1954 ja sen jälkeen rakennusta on käytetty moniin eri tarkoituksiin. Rakennus on toiminut ainakin kanalana, putkiliikkeenä, viljavarastona ja jopa nuorten skeittitilana. 1990-luvun puolivälistä meijeri oli tyhjillään aina vuoteen 2010 saakka. Rakennus vajosi täydelliseen rappiotilaan.

Helsinkiläinen kuvanveistäjä ja reliefitaiteilija Antero Kare löysi hylätyn meijerin etsiskellessään sopivia työtiloja maaseudulta. Suurikokoisia töitä tekevä taiteilija tarvitsi suurikokoista kiinteistöä ja Somerolla jo vaikuttanut valokuvataiteilija Pekka Ervamaa puhui paikkakunnan puolesta.

Kivimeijerissä ei ollut sähköä, lämmitystä eikä vesijohtoa. Edelliset omistajat eivät olleet kohdelleet rakennusta mitenkään kunnioituksella ja lisäksi sieltä piti raahata pois vanhaa viljaa sekä roskaa ja romuja parin tuhannen kilon edestä. Tilat olivat kumminkin avarat ja kuin tehty taiteen tekemiseen ja esittämiseen. Perustettiin Pitkjärven taide ja kulttuuri ry vuonna 2010.

Ennen korjaamisen aloittamista ja Varsinais-Suomen jokivarsikumppaneilta haettavaa tukea Pitkjärven taide ja kulttuuri ry:n piti vielä vakuuttaa Varsinais-Suomen maakuntamuseon väki. Kyse oli siitä, että Someron kaavoituksessa historiallisesti ja ympäristöllisesti arvokkaaksi määritelty sk-rakennus ei saanut menettää tulevaisuudessa kunnostuksissa kulttuurihistoriallisesti arvokasta ja kyläkuvan kannalta arvokasta luonnettaan.

Maakuntamuseo suhtautui kunnostusideaan suopeasti ja Someron kaupunki myönsi rakennusluvan vuonna 2012 arkkitehti Pentti Virtasen piirtämille muutos suunnitelmille. Vuonna 2011 järjestettiin kesällä jo ensimmäisiä näyttelyjä ja sen jälkeen meijerillä onkin ollut joka kesä niin näyttelyjä kuin erilaisia kursseja ja taideleirejäkin. Lämmityksestä – tai oikeastaan sen puutteesta - johtuen kivimeijeri on käytössä vain kesäaikaan.

Jokivarsikumppanien tukemassa hankkeessa haastateltiin puolestaan videolle yli 50 entisessä meijerikiinteistössä toiminutta henkilöä, samoin paikallishistorian ja arkkitehtuurin tutkijoita sekä näyttelyihin osallistuneita taiteilijoita.

” Vaikka monet käyttäjät ovat jättäneet kiinteistöön jälkensä on meijerin tiloista edelleen hahmotettavissa selkeästi sen alkuperäinen käyttö.

Meijerissä on näyttelytilaa noin 560 neliötä. Alakerrassa sijaitsee aikoinaan esimerkiksi meijerin jäähuone, jossa lohkareita säilytettiin ympäri vuoden. Vaikka monet käyttäjät ovat jättäneet kiinteistöön jälkensä – ikävä kyllä – on meijerin tiloista edelleen hahmotettavissa selkeästi sen alkuperäinen käyttö. Punavalkea ruutulaa-toitus vie ajatukset jonnekin kauemmas historian hämäriin. - *Tietynlainen rouheus ja rosoisuus on jopa eduksi taidenäyttelytilalle*, totesi Antero Kare itse.

Meijerin ulkoasun olennaisimmat piirteet ovat ennallaan eli graniittiharkoista muuratut ulkoseinät ja niiden suuret ikkuna-aukot. Alun perin talossa oli vaalea peltikatto, koska meijerirakennuksissa haluttiin estää ullakon ja koko rakennuksen liika lämpeneminen auringossa. Viileyttä ylläpiti tietysti myös paksu kiviseinä ja varaston jäät. Sittemmin peltikatto vaihtui tiilikatteeseen ja kattoikkunat purettiin.

Yläkertaan Antero Kare oli jo alusta lähtien suunnitellut asuntoja ja koulutustiloja ja niiden rakentaminen on parhaillaan käynnissä. Tilaa ullakolla on valtavasti, mutta joku edellisistä omistajista oli purkanut ison osan välikattoa pois. Massiiviset pylväät ja palkit kyllä mahdollistavat isompienkin tilojen rakentamisen.

Yllä: Punavalkea lattialaatoitus kielii meijerimenneisyydestä ja vankat seinät ja pylväät mahdollistavat ylemmän kerroksen hyödyntämisen.

Alla: Kesän 2021 näyttely tavoitellaan kiiltävää kohtaloa oli jo lähtenyt. Paikalla on kumminkin Antero Kareen omaa tuotantoa.

*Pesutuvasta kyläsaunaksi***SALON TEIJON RUUKIN SAUNA**

Teijon ruukki on yksi maamme varhaisista 1600-luvun rautaruukeista ja osa Halikonlahden raudanvalmistuskeskittymää. Alueella oli jo valmiiksi kartanoita, sillä Perniön sijaitti sopivasti rannikolla ja Suuren Rantatien eli Kuninkaantien varrella. Teijon ruukinalue on edustava 1700-luvun ruukinmiljö, joka koostuu ruukinkartanon lisäksi sen puistosta ja kirkosta, rantakaistaleelle keskittyneistä teollisuusrakennuksista sekä metsän rajaamista pelloista.

Teijon masuunin perusti maaherra ja vuorikollegion presidentti Lorentz Creutz nuorempi vuonna 1686. Lisää ruukkikapasiteettia syntyi pian myös Kirjakkalaan ja myöhemmin Mathildedaliin. Keskeisiä Teijon ruukin kultakauden omistajia 1700-luvulla ja 1800-luvun alussa olivat turkulaiset liikemiehet Johan Jacob Kijk ja Joseph Bremer.

Teijon masuunin toiminta lopetettiin 1908 ja Teijolla alettiin valmistaa maatalouskoneita ja -tarvikkeita. 1900-luvulla Teijo vaihtoi useasti omistajaa. Wihuri-yhtymän aikana Teijolle perustettiin myös laivatelakka. Sittemmin Teijon alue on tullut tunnetuksi etenkin matkailu- ja vapaa-ajanpalveluistaan ja moniin vanhoihin teollisuuskiinteistöihin on perustettu monenlaisia pajoja ja puoteja, ja olisi ollut varsin perusteltua käyttää niitäkin uusiokäytön esimerkkeinä.

Kylältä löytyy myös kahvila, ravintola, kyläkauppa, luontokoulu ja päiväkot, venevalmistaja ja telakka. Entisissä masuunin tiloissa toimii nykyisin taiteen ja käden taitojen keskus. Teijon alue valittiin Valtakunnalliseksi vuoden kyläksi vuonna 2011 ja Teijon naapurikylää Mathildedalia on Helsingin Sanomat kutsunut ”Suomen hipstereimmäksi kyläksi”. Matkailusuosion keskeinen tekijä pittoreskien kylämiljöiden ohella on eittämättä Metsähallituksen Teijon kartanon maille perustama kansallispuisto.

Teijon ruukilla on ollut siis nousu- ja laskukausia, mutta yhden rakennuksen käyttö ja suosio on ollut pysyvää. Teijon kyläsaunalla on takanaan jo reilut 240 vuotta, ainakin jos uskotaan erään saunan vakioasiakkaan sanaa.

Teijon kyläsauna on olennainen osa ruukkimiljöötä. Saunan suuremontissa 2010-luvulla uusittiin mm. ikkunat.

Kirjailija Kai Linnilä (1942–2017) oli Teijon saunan vakiovieraita. Teoksessa Punainen tupa ja erämaa (Tammi, 2000) hän kirjoittaa kyläsaunasta mm. (lainattu kyläyhdistyksen teijo.fi -sivuilta):

Kyläsauna on rakennuksena luultavasti yli 220 vuotta vanha. Puron varrella ja aika lähellä merivettä pytinki oli ensin sata vuotta pyykkitupana, ja toisen vuosisadan se on palvellut saunana. Paksut kiviseinät hautovat pehmeän löylyn. Muurien lämmössä on eri lailla ikiaikainen olo kuin hirsiseiniä sisässä.

Kivisauna liittyy kaupunkien ja teollisuuden kulttuuriin, tukkipuineen erä- ja maaseutuperinteeseen. Teijon sauna on kuin keskiaikaisen kaupunkien kivisaunat. Samanlaisia yleisiä kylpypaikkoja oli aina 1960-luvulle saakka jokaisessa kaupungissa ja miltei jokaisella teollisuuspaikkakunnalla. Suuri huone, iso kiuas ja korkeat lauteet.

Teijolaiselle saunalle antaa lisäarvoa solisevan puron uimapaikka. Teijon kylätoimikunnan saunaillat vilkastuivat ympärivuotisiksi, kun äijät keksivät mainostaa kivisaunaansa avantouintipaikkana, vaikkei varsinaista jääläpeä tuurnatakaan. [1700-luvulta] puhtauden tempelinä palvelleen ruukin kivrakennuksen ohi virtaa vuolas joki, jonka vesi ei koskaan jäädy. Uomaan koverrettu lisälampare on sydäntalvella kylmempi kuin yksikään avanto. Virtaavan veden lämpö painuu jopa alle nollan.

Linnilä yhdisti tässä hienosti pitkän ajan virran, jossa hän itse herraseuraisena vapaa-ajansaunajana edusti modernia saunan käyttäjää. Hänen luomaansa visiota on hyvin perustein myös kritisoitu ja epäilty, että saunarakennus olisi ilmaantunut paikalle vasta aikaisintaan 1800-luvun jälkipuoliskolla ja että vesi ohjattiin virtaamaan rakennuksen ohi nykyistä uomaansa vasta joskus 1900-luvun alussa. Historia pesutupana olisi siis myös huomattavasti lyhyempi.

Erilaisissa muisteloissa on joka tapauksessa tullut esille se, miten olennainen osa sauna oli aikanaan työläisten elämää. Asunnoissa, etenkin maalla, ei yleensä ollut pesutiloja. Teijon työväki perheineen kävi siis tekemässä sen perusteellisemman pesun kyläsaunassa.

- Asuimme lähellä ja kävin täällä saunassa jo lapsena. Saunoja oli kaksi, miesten ja naisten, ja vesipatojen lämmittäjä lisäsi koko ajan puita, että tuli paloi ison säiliön alla. Kylpyvesi otettiin viereisestä virrasta, muisteli syksyllä 2021 Maaseudun Tulevaisuuden haastattelussa 86-vuotias Oili Rätty.

Molempien puolien kiukaat lämpenivät pitkään puulla. Jossain vaiheessa – todennäköisesti 1960-luvulla – lämmitysmuodoksi vaihtui öljy. Ruukin jäljiltä sauna päättyi sittemmin Perniön kunnan omistukseen ja se puolestaan vuokrasi vuonna 2008

saunan aktiiviselle Teijon alueen kyläyhdistykselle. Kyläläiset olivat epävirallisesti hoitaneet saunaa siinä vaiheessa parisen kymmentä vuonna kylätoimikunnan nimissä.

2000-luvun alkuvuosina alkoi viimeistään käydä selväksi, että kyläsaunalle pitää tehdä perusteellinen remontti. Öljylämmitys oli kallis ja epämukava, lämminvesijärjestelmä oli tulossa tiensä päähän ja pukuhuoneen lattiaan alla oli kosteutta.

Remontti mahdollistui lopulta, kun Perniö liittyi osaksi Saloa ja niin sanotuista porkkanarahoista saatiin osoitettua muutama kymmenentuhatta euroa massiiviseen korjausprojektiin vuosille 2011 ja 2012. Ajatuksena oli korjata sauna hyvään käyttökuntoon kumminkin modernisoimatta sitä liikaa eli huomioiden kulttuuriarvot. Kyläyhdistyksen talkooporukka kävi rakennuksen läpi lattiasta kattoon. Talkootunteja kertyi melkein viisi tuhatta, mutta jälki oli sitten sen arvoista.

” Ajatuksena oli korjata sauna hyvään käyttökuntoon kumminkin modernisoimatta sitä liikaa eli huomioiden kulttuuriarvot.

Kunnostustöistä ja -kohteista mainittakoon: viemärit ja vesijohdot uusittiin, lattialämmitys asennettiin, lattiat uusittiin, lämmitetty polku vedettiin lammelle, uudet uimaportaat, ikkunat, ovet ja seinäpinnat, pukuhuoneiden penkit, pöydät ja pönttöuunien pellit. Löylyhuoneen lauteet uusittiin. Kiuas vaihdettiin uuteen sähkökiukaaseen ja näin vanhan öljysäiliön paikalle voitiin rakentaa takkahuone pienellä keittiöllä.

Kyläsaunaan pääsee ympäri vuoden kolmesti viikossa, naisten ja miesten tai uimapukuvuoroilla. Pääsylippu ostetaan kyläkaupasta muutamalla eurolla. Kyläsaunan toiminnasta vastaa niin sanottu saunatonttu eli Valteri Turkka, jonka mukaan korona vaikutti ilkeästi myös saunan käyttöön. Syksyn 2021 tilanteessa saunavuoroille oli taas tulossa väkeä, mutta matkaa pandemiaa edeltäviin käyttäjämääriin oli vielä paljon.

- Hiukan on uusia korjaamisen tarpeitakin tullut esille. Vesi pitäisi saada pysymään liikkeessä ilman pumppua, hulevesiä ja pihaakin pitäisi miettiä. Kenties toisilla laudajärjestelyillä voisi myös saada enemmän ihmisiä sopimaan saunaan. Ehkä jotain pitäisi tehdä myös ulkokuorelle, sillä masuunin kuonajätteestä tehdyt tiilet ovat paikka paikoin rapisseet, pohtii Turkka.

- Elävää kyllä on tämä teijolainen saunakulttuuri. Mutta sitä täkäläistä tapaa tämä saunatonttu ei ymmärrä, että saunassa pidetään uimapukua, Turkka nauraa.

Teijon saunan tyyppisiä kyläsaunoja ei Saunaseuran mukaan ole Suomessa enää jäljellä montakaan. Seuralahden äänestyksessä Teijo valittiin 10 parhaimman saunan joukkoon.

*Työväentalosta rappion kautta***PAIMION TAPAHTUMATALO ISKUKSI**

Työväenyhdistys rakensi Paimion Vistalle varsin pian vuonna 1904 tapahtuneen perustamisensa jälkeen työväentalon. Vuonna 1907 hankittiin 15 000 markalla ostetusta vanhasta talosta rakennustarpeita ja talo oli valmis vuonna 1909. Talon pohjakaava oli vinkkelin muotoinen ja sisäkulmaan rakennettiin myöhemmin 1940-luvulla eteiskuisti. Ullakkokerrokseen rakennettiin vahtimestarin asunto.

Sosialidemokraattinen työväenyhdistys oli alun perin omistajana, mutta vuoden 1918 kansalais sodan jälkimainingeissa suuntariidat aiheuttivat koko seuran lakkauttamisen ja toimitalon menettämisen. Tässä vaiheessa pesänselvittäjäksi ja uudeksi omistajaksi tuli urheiluseura eli Työväen Urheiluliiton alainen, vuonna 1920 perustettu Paimion Yritys.

Urheiluseura Yritys olikin 1920-luvulla menestyksekkäs urheiluseura, mutta ajan mittaan kävi selväksi, että sille osoitettiin tehtäviä, jotka olisivat kuuluneet ennemminkin työväenyhdistykselle. Lopulta Paimion Yrityskin lakkautettiin ja sen tilalle perustettiin Paimion työväen Voimistelu- ja urheiluseura Isku, jolle talokin siirtyi vuonna 1935. Sotien jälkeen Iskun vasemmistolaisuuskin määritteli itseään uusiksi.

1970-luvulla taloa remontoitiin ja tässä vaiheessa se lienee saanut mineriittipäällysteen julkisivulleen. Talon ulkoasu ja kunto alkoi 2000-luvun kuluessa kumminkin herättää epäilyksiä ja uuden remontin tarve oli ilmeinen. Pienen urheiluseuran resurssit eivät kunnostukseen riittäneet ja 2010-luvun puolivälissä talon kohtalosta käytiin melkoinen kiistely Paimiossa ja lopulta vähän laajemmaltikin Varsinais-Suomessa.

Voimistelu- ja urheiluseura Iskun väki oli myymässä rakennusta ja tilalle oltiin kaavoittamassa kerrostaloa. Muun muassa Paimion ympäristölautakunta vastusti uutta kaavaa, ja moni oli sitä mieltä, että talo itsessään ei ollut niin huonokuntoinen kuin sen ulkoasu antoi ymmärtää. Maakuntamuseokin antoi lausunnon, jossa ehdottomasti vastustettiin purkua. Kuntotarkastus vahvisti, että talo oli hyvinkin korjauskelpoinen.

Lopulta pattitilanne laukesi ”paimiolaisen rakennusalan yrittäjän” – kuten Kunnallislehti vuonna 2017 uutisoi - Iskulle tekemään ostotarjoukseen ja talon omistajuuden vaihtumiseen.

Kyseinen yrittäjä oli Anton Simolin, joka päätti ostaa veljensä kanssa perinteikkään työväentalon. Ennen kuin päästiin varsinaiseen taloremonttiin, piti raivata piha; puita kaadettiin ja pensaita karsittiin. Talo itsessään olikin iloinen yllätys: mine-riittien alta paljastui varsin terve rakennus, joka kaipasi vain muutaman alimman hirren vaihtoa. Myöhemmin rakennettu eteisosa taisi olla kaikkein heikoimmassa kunnossa.

” Tapahtumatalo Isku nimenä tarkoittaa, että talossa on pidetty monenlaisia kokouksia, seminaareja, juhlia, tapahtumia ja tempauksia – sekä sisällä että piha-alueella.

Uudis- ja korjausrakentamiseen jo työnsä puolesta erikoistunut Simolin vietti muutamana seuraavana kuukaudena siivoten sisätiloja, maalaten, hiomalla lattiaa ja purkamalla asbesteja. Vessoja rakennettiin osin uusiksi. Poiskuljetetun roskan määrä oli valtava, sisältä löytyi kuolleita lintujakin.

Toukokuussa 2017 Iskun talolla vietettiin avoimien ovien päivää ja jopa lähemmäs tuhat vierailijaa kävi tarkistamassa talon uuden kunnan. Samoihin ja ilmeisesti korkeampiinkin kävijämääriin päästiin pihalla järjestetyssä ravintolapäivässä. Kunnostettu talo kiinnosti ja Simolin kuuli monenlaisia tarinoita menneiltä vuosilta: millaisia tapahtumia talolla oli ollut ja kuka oli tavannut kenetkin Iskun talolla.

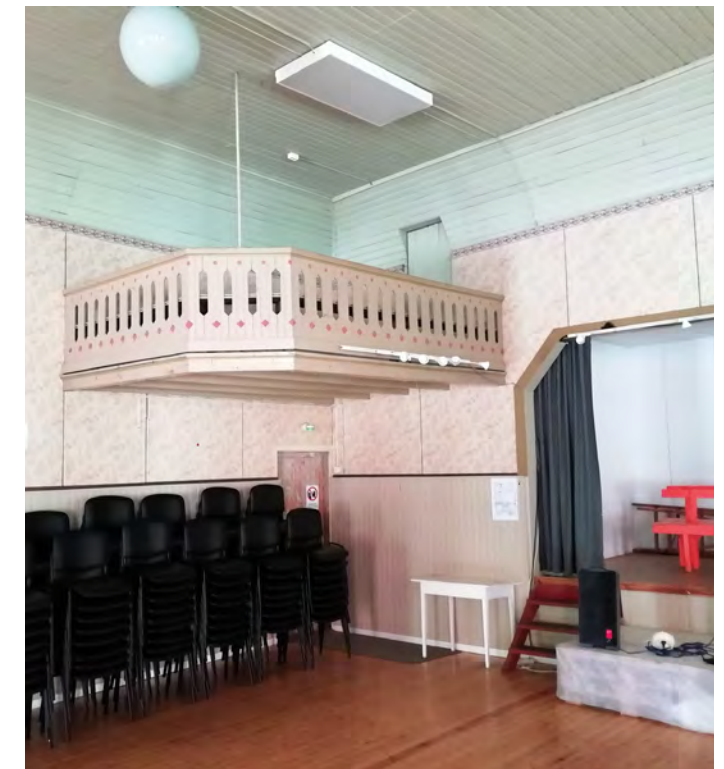
Keltaiseksi maalattu Iskun talo muuntui siis varsin nopealla aikataululla Tapahtumatalo Iskuksi. Ulkokuoren uusimisen ja maalaamisen ohella muun muassa sisätilat maalattiin uudelleen fresimmin värein. Keittiö varustettiin ajanmukaiseksi ammattikäyttöön soveltuvaksi ja talonmiehen asunto uudistettiin majoituskäyttöön sopivaksi. Korkea pönttöuuni on purettu, mutta jäljellä on vielä kaksi tulisijaa.

Mikä sai paimiolaisen Anton Simolinin ryhtymään moiseen urakkaan, jossa työtunteja ei kannata edes yrittää laskea? Ja paljonko kunnostus on tullut maksamaan? – *Kaipa siellä taustalla oli rakkaus kotiseutuun ja vanhoihin rakennuksiin. Itse kun on ammattimies, on tietysti pystynyt säästämään kuluissa, mutta kyllä kai nuo kulut kymmenissä tuhansissa saa laskea.*

- *Tarve on vielä lisäinvestoinneillekin. Talo lämpimää suoralla sähköllä ja ilmalämpöpumpuilla, mutta tarkoitus olisi asentaa maalämpö. Lisäksi tavoitteena oli tehdä*

Iskun sali tekee kunniaa vanhalle seurantaloperinteelle: salitoimintojen keskiössä on näyttämö. Parvekeosa on harvinaisempi.

talon käyttö helpommaksi eli kännykällä ohjailtavaksi. Nyt joutuu aina juoksemaan itse paikalle tekemään kaikki säädöt, huokaa Simolin. Talon omistusmuotoakin ollaan vaihtamassa yksityisomistuksesta yhtiöksi.

Tapahtumatalo Isku nimenä tarkoittaa, että talossa on pidetty monenlaisia kokouksia, seminaareja, juhlia, tapahtumia ja tempauksia – sekä sisällä että piha-alueella. Ja talonmiehen asuntoa markkinoidaan nyt Majatalo Iskuna ja sielläkin on käyttöaste oikein hyvä. Seinien sisällä toimii myös TavaraIsku, joka myy vanhaa tavaraa, antiikkia ja taidetta.

Anton Simolin kertoo vuoden 2021 syksyn näkökulmasta, että käyttötavoitteet on ylitetty. Välillä on ollut hiljaisempaa, mutta välillä on ollut suorastaan varausbuumi. Korona näkyi toki Iskun talollakin, mutta toisaalta se mahdollisti korjausten teon rauhassa. Ennakonäkymät vuoteen 2022 näyttivät ainakin tuolloin lupaavilta – kaikki riippuu tietysti covid-tilanteesta.

Jälkikäteen on helppo todeta, että Iskun talon kunnostus oli kaikin tavoin ympäristönkin kannalta parempi vaihtoehto kuin sen paikalle alustavasti kaavailun kerrostalon rakentaminen. Entinen sahan alue Paimionjoen varressa sai tunnustuksen Varsinais-Suomen vuoden kylä -kisassakin vuonna 2021. Valtteina olivat niin aktiivisuus erilaisten tapahtumien järjestämisessä kuin hieno miljöö.

*Yllä: Eteistila on saanut uuden pirteän värityksen.
Alla: Olennainen osa vanhoja seurantaloja on talonmiehen asunto, joka Iskun talossa on uudistettu täysin nykyajan matkailijaa ajatellen.*

Vanhasta kaupasta monitoimitaloksi

AURAN AURAAMO

Osuuskauppa rakensi uuden hallimyyvälän Auran keskustaan 1950- ja 60-lukujen taitteessa. Samaista rakennusta laajennettiin vielä 1960-luvun lopulla ja saman katon alle tuli ravintolatoimintaa. Myymälätoiminta jatkui kiinteistössä viimeksi Valintalon logon alla, kunnes vuonna 2016 oltiin suomalaisen vähittäiskaupan viimeisimpien isojen myllerrysten äärellä.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto myönsi tuolloin Keskolle luvan ostaa Suomen Lähikaupan kaupat. Päätöksen ehtona oli kuitenkin se, että Kesko myy yhteensä 60 Suomen Lähikaupan Siwaa ja Valintataloa. Yksi myytävistä Valintataloista oli juuri Auran Valintatalo.

Kesko ei vanhasta Valintatalosta kiinnostunut, mutta vähitellen hinnan pudotessa alkoi ostajaehdokkaita löytyä. Auran kunta käytti tässä tilanteessa kumminkin etuosto-oikeuttaan ja osti vuonna 2018 kiinteistön sekä ympäröivän 1,5 hehtaarin tontin hallintaansa. Hankinta herätti melkoista huomiota erilaisilla keskustelupalstoilla. Kunnan investointia epäiltiin vahvasti – samoin rakennuksen kuntoa.

Ensisijaisesti kunta ilmoitti tavoittelevansa kiinteistöön yritystoimintaa, mutta varsin pian suunnitelmissa varauduttiin myös kunnan omien toimintojen, kuten työpajatoiminnan, järjestämiselle. Ideoita tilan käyttöön kerättiin myös kuntalaisilta. Siltä suunnalta tarvetta tuntui olevan nimenomaan matalan kynnyksen maksuttomalle yhteisölliselle tilalle, kuntalaisten olohuoneelle.

Auran teknisen toimen tekemissä suunnitelmissa suurimman osan entisestä myymälätilasta sai 138 neliömetrin kokoinen teatteri- ja monikäyttötila sekä vähän pienempi ”kuntalaisten olohuone”. Myymälätilan kulmukseen suunniteltiin yrityksille lyhyeksi aikaa vuokrattavaa 82 neliön pop up -liiketilaa sekä muun muassa yhdistysten ja kansalaisopiston käyttöön tarkoitettua 55 neliömetrin toimistotilaa. Rakennuksen takaosaan varattiin Auran työpajalle 57 neliömetrin tila, kaksi työtoiminnan tarvitsemaa toimistotilaa sekä sosiaalituloja.

Nimikilpailukin järjestettiin, ja elokuun lopulla vuonna 2019 pidettiin sitten monitoimitila Auraamon avajaiset. Käytäntö on osoittanut suunnitelmat toimiviksi. Muu-

tamia väliseiniä lisäämällä ja pienellä pintaremontilla kuntalaisille saatiin aikaan oiva kokoontumispaikka. Vanhat kalusteet tekevät tilasta sympaattisen ja julkisivua ja sisäänkäyntiä on piristetty värikkäillä maalauksilla.

Auran kehittämisjohtaja Anna-Mari Alkion mukaan Auraamoon on luotu positiivinen kierre: Tiloja käyttävät yhdistykset ja myymälän asiakkaat pysyvät perillä Auraamon tapahtumista ja tapahtumat taas tuovat asiakkaita myymälään ja heittävät sisään yhdistysten toimintaan.

Kiinteistön kauppaperinnettä pitää yllä Elävän virran yhdistyksen ylläpitämä kesäkauppa, jossa on tarjolla noin 30 auralaisen yrittäjän tuotteita: muun muassa käsitöitä ja elintarvikkeita. Samalta tiskiltä vuokrataan myös esimerkiksi sup-lautoja, joilla voi lähteä seikkailemaan vieressä virtaavalle Aurajoelle. Lisäksi myymälä voi toimia lippupisteenä samaisen Aurajoen pientareelle rakennetun Sisupuiston tapahtumille.

Auraamon aula toimii tapahtumien ja kurssien järjestämispäikkana tai vaikkapa esimerkiksi etätyöpisteenä. Tiloissa on internetyhteys ja pistorasioita työskentelyä varten. Töiden lomassa voi lukea päivän lehdet ja taukokahvit saa ostettua Auraamon kesäkaupan kahvila Flaurasta. Yhdistykset käyttävät Auraamon kokoushuonetta ja talon keittiötäkin hyödynnetään muun muassa MLL:n perhekahvilatoiminnassa. Myös kokoustarjoilut on mahdollista tilata etukäteen Auraamon kesäkaupalta.

Yllä: Yhteisäitaideteos Elävä virta -teos tehtiin piristämään entisen kaupan harmaata etusivua.

Vasemmalla: Aurajoen matkailutien infopistekin löytyy. Aura on Turusta Oripäähän johtava matkailutien varrella.

Viereinen sivu: Elävän virran yhdistyksen ylläpitämä myymälä myy paikallisten yrittäjien tuotteita.

Auraamon takaosa on suunnitellusti varattu kunnan työtoiminnalle. Työpajalla aktivoidaan 18–64-vuotiaita työttömiä ja valmistetaan tuotteita muun muassa Auraamon kesäkauppaan myyntiin.

Uusimpana projektina Auraamoon on syksyllä 2021 valmistunut Auran Nuorisoteatterin näyttämötila, joka suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä Auran ja sen lähikuntien alle 29-vuotiaiden nuorten kanssa, joille toimintakin tullaan suuntaamaan.

” Muutamia väliseiniä lisäämällä ja pienellä pintaremontilla kuntalaisille saatiin aikaan oiva kokoontumispaikka. Vanhat kalusteet tekevät tilasta sympaattisen ja julkisivua ja sisäänkäyntiä on piristetty värikkäillä maalauksilla.

Teatteria on kehitetty kahden Varsinais-Suomen Jokivarsikumppanien tukeman Leader-hankkeen avulla. 50 000 euron kokonaiskustannuksilla teatterille hankittiin kalusteet ja av-tekniikka, samalla kun suunnitellaan uusiin tiloihin toimintaa: aloitetaan matalan kynnyksen teatteritoiminta sekä luodaan nuorisoteatterille oma brändi ja markkinointisuunnitelma. Hankkeita hallinnoi Auran kunta. Näytöskausien ulkopuolella teatteritilaa on mahdollista käyttää vaikkapa liikuntahetkiin, luentoihin ja muihin tilaisuuksiin.

Auraamon monitoimisuus ei rajoitu vain sisätiloihin, vaan rakennuksen takana olevasta vanhasta lastauslaiturista tehtiin esiintymislava. – Kesällä täällä oli jo pari bändiäkin esiintymässä. Toritoimintaa kehitetään eteenpäin koko ajan, Alkio mainostaa.

Ja torihan syntyi, kun vanha huoltorakennus purettiin pihalta keväällä 2021 ja Elävän virran yhdistys ehosti talkoovoimin torimyyjille kunnan vanhoja bussipysäkkejä. Kesätiistaisin järjestettävät iltatorit ovatkin olleet todella suosittuja.

Vanha Valintatalo muuntui siis parissa vuodessa monitoimitalo Auraamoksi. Vieläkö virtaa riittää talon kehittämiseksi vai joko kaikki on tehty? – Investointilistalla on vielä lämmitys- ja ilmastointipuolen juttuja ja on tänne tehty sisustussuunnitelmaakin, mikä voitaisiin toteuttaa lähitulevaisuudessa, kertoo Alkio.

Koulusta majoitus- ja tapahtumataloksi

LOIMAAN ALASTARON HENNIJOEN VANHA KOULU

Lakkautettuja kouluja alkoi ilmestyä myyntiin 1960-luvulta lähtien, kun suuret ikäluokat olivat oppivelvollisuutensa suorittaneet. Öljyn ollessa halpaa, moni osti vanhan koulun asuinkäyttöön, osaan syntyi yritystoimintaa ja sittemmin monesta on tullut kylän kokoontumispaikka, kylätalo.

Alastaron eli sittemmin Loimaan Hennihoen vanha koulu on käynyt läpi oikeastaan kaikki mahdolliset vaihtoehdot reilun sadan vuoden aikana. Pitkä ja vaiheikas historia alkoi 1880-luvulla.

Talo rakennettiin kylän ainoaksi kantataloksi ja 1900-luvun alkuvuosina sen omisti Annisten Noso. Tarinan mukaan rouva Noso ei kumminkaan viihtynyt syrjäkylällä, vaan halusi takaisin Loimaan kirkon liepeille. Talo meni myyntiin vuonna 1912, ja sen jälkeen talo vaihtoi tiuhasti omistajaa seitsemän kertaa viiden vuoden aikana. Alastaron kunnalle rakennus päättyi vuonna 1917, kertoo talon nykyinen omistaja, yrittäjä ja politiikastakin tuttu Timo Kaunisto.

Pajusenmäen koulun tuhouduttua tulipalossa, päätti Alastaron kunta tehdä omistamastaan rakennuksesta koulun. Taloa laajennettiin rakentamalla lisäsiipi vuosina 1918–1919, ja syksyllä 1920 alkoi koulunkäynti Hennihoen kansakoulussa. Koulunkäynti jatkui rakennuksessa vuoteen 1968 asti, jolloin Alastarolla lakkautettiin useita kansakouluja. Hennihoen koulu ei loppunut ainakaan oppilaiden puutteen, vaan koululla oli yli 60 oppilasta vielä lopettamisen aikoihin.

Koulu päättyi Timo Kaunistolle ja puolisolleen Kirsi Ojansuu-Kaunistolle vuonna 2013 puolivahingossa. Kaunistot olivat hakemassa uudelleen herätetylle Hennihoen Pienviljelijäyhdistykselle kokoontumistilaa eikä ensimmäinen kiinnostuksen kohde edes ollut koulu, vaan paikallinen työväentalo. Muutamien mutkien kautta Kaunistot päätyivät kuitenkin Hennihoen koulun omistajiksi 30 000 euron hinnalla.

Talo oli ollut asuinkäytössä, mutta tyhjillään jo nelisen vuotta. – *Rakennus ja piha olivat silloin jo aika huonossa kunnossa. Puuta oli kasvanut paljon, ja niitä oli myrskyssä kaatunutkin. Vettä tuli sisään järeistä. Puutarha oli villiintynyt. Ensimmäiseksi raivattiin piha ja paikkailtiin pahimpia vuotoja, muistelee Kaunisto.*

Vuonna 2013 järjestettiin koululla ensimmäinen tapahtuma eli joulujuhla kyläläisille. Kylän arvokennuksen uutta tulemistä tuli juhlistamaan satakunta henkeä.

Vuokralaisia talolla on majoitettu vuodesta 2014 lähtien. Taloa markkinoidaan muun muassa airbnb:n kautta. Koululla on käynyt paljon perheitä, ystäväporukoita, polttariväkeä, synttärjuhlijoihin ja kansallispuistoissa kävijöitä. Oripään Okra-näyttely ja Alastaron moottorirata tuovat tiettyihin aikoihin majoittujia. Onpa tilaa vuokrattu myös bändileireille ja kauhuelokuvan tekijöille. Festareitakin on suunniteltu – ja koronan takia peruttu.

Päärakennus on kooltaan 400 neliötä, ja se kattaa kaksi isoa luokkatilaa, neljä makuuhuonetta, suihkun ja keittiön. Vuodepaikkoja on 10 kappaletta. Koulun lisäksi kahden hehtaarin tontilla ovat hirsisauna, lampi, aitta, kellaritilaa sekä makasiini. Tontti päättyy vaatimattomaan Hennijokeen.

Talon kunto on kohentunut huomattavasti sitten ostohetken. Timo Kaunisto kertoo kunnostaneensa taloa aina kun aikaa vaan on riittänyt, huone kerrallaan. Remon-

Alla: Taloon rakennettiin lisäsiipi, kun Hennijoen koulu aloitti toimintansa vuonna 1920. Pihapiiristä löytyy muun muassa aitta ja maakellari.

Viereinen sivu: Luokahuoneiden suuret ikkunat antavat reilusti valoa. Valtaosa kalusteista ja lampuista on hankittu kirpputoreilta.

Vasemmalla: Rekkitanko muistuttaa rakennuksen historiasta kouluna.

Alla: Majoitustiloja on rakennettu opettajien entisiin asuntoihin. Vuodepaikkoja on kymmenen.

tin johtolankana on ollut maalaisjärki; täydelliseen ennallistamiseen ei ole edes pyritty, mutta vanhaa on pyritty mahdollisuuksien mukaan säästämään ja kunnioittamaan. Miljööseen sopivaa sisustusta ja kalustusta on haettu vanhojen tavaroiden kaupoista ja kirpputoreilta.

” Vanhaa on pyritty mahdollisuuksien mukaan säästämään ja kunnioittamaan. Miljööseen sopivaa sisustusta ja kalustusta on haettu vanhojen tavaroiden kaupoista ja kirpputoreilta.

Aivan kuten Tapahtumatalo Iskulla (toisaalla kirjassa), myös Hennijoen vanhalla koululla korona oli jopa jonkinasteinen helpotus remonttimielessä. Olojen rauhoittuminen mahdollisti esimerkiksi valtaisan kattoremontin, jossa vanha tiilikatto otettiin pois ja tilalle asennettiin uusi talon henkeen sopiva peltikatto. Jopa rakennustarvikkeet olivat poikkeusajan alkuvaiheessa edullisia.

Timo Kaunisto arvelee, että talon kunnostuksen kokonaiskustannukset ovat ainakin loppuvuoden 2021 tilanteessa jääneet vielä alle 100 000 euron. Suurimmat yksittäiset menoerät ovat syntyneet maalämmön asentamisesta ja kattoremontista; molemmat ovat suunnilleen hintaluokassa 25 000 €. Omalle työlle ei näissä laskelmissa ole tokikaan laskettu hintaa. – *Onneksi tässä on myös samalla pystynyt pyrittämään myös liiketoimintaa, huokaa Kaunisto.*

Vaikka remonttia on jo muutama vuosi tehty ja talon osalta loppusuorakin hämmöttää, löytyy omistajilta tulevaisuuden suunnitelmiakin. – *Yläkertaan voisi tehdä lisää majoitustilaa nykyisten opettajien asuntoja täydentämään. Hääjuhliä varten on aitasta kaavailtu kappelia, vihkipappi kun löytyy omasta takaa. Makasiiniin on anniskeluoikeudet myös hankittuna.*

Suunnitelmissa on myös vaellusreitit ja laavun rakentaminen. Reittilinjauksena on vanha kirkkotie, jota pitkin pääsee Alastaron kirkolta Huittisten Huhtamon kirkolle. Kirkkojen välillä on patikoitavaa noin 20 kilometriä. Pyhän Olavin reittikin sivuaa Hennijokea Tyrvälle mennessään.

Kaunisto uskoo vahvasti lähimatkailun ja ulkoilukohteiden suosion lisääntyvän tulevaisuudessa – ja siinä sivussa Hennijoen vanhan koulun. 2-tie kulkee läheltä, isoihin etelän kaupunkeihin ei ole kauheasti matkaa, kansallispuistot ovat lähellä ja talo ja sen ympäristö kunnossa. Potentiaalia on.

Terveystalosta kulttuuritalaksi

KUSTAVIN YHDISTYSTALO

Ruotsin kansa avusti tämän rakennuksen rakentamista. Lahjan välitti Suomen Huolto ry”. Näin lukee Kustavin entisen terveystalon seinässä olevassa laatassa. Mistä on kyse? Yksi johtolanka löytyy facebookin Kustavin ryhmästä, vuoden 2017 päivityksestä (Outi Mikkola):

”Herkät muistot siivittävät Kustavin vanhan terveystalon muuttoa. – On tullut aika, kun terveystalomme muuttaa uusiin tiloihin. Muistelen aikaa, kun vuonna-49 muuttimme uuteen vasta valmistuneeseen terveystaloon. Jostain kumman syystä tunnen aina sen yhtenä lapsuuteni kulmakivistä. Hämärästi muistoissani välähtelee talon vihkiäiset, joka oli sen ajan suuri tapaus Kustavissa. – Äitini kertoi, miten kovat touhut talon vihkiminen aiheutti, tulihan kaksi vierasta ihan Ruotsista asti, he olivat kummikunnan edustajia. Hymyilyttää aivan, miten tänä aikana tehdään Ruotsin matkat, mutta silloin se vaati paljon. Ruokaa vieraille tarjottiin Nissilän talossa, missä pitopöytä oli notkuva. Vieraslistaan kuuluivat tietysti kutsuvieraiden lisäksi rakennuslautakunnan jäseniä, jotka silloin olivat tärkeässä asemassa... – Kiitos sinulle vanha terveystalo, joka olet auttanut meitä kaikkia vuosien varrella. Uusi paikka odottaa ja ei sekään meitä varmaan pulaan jätä.”

Muistelut Kustavin terveystalosta kattoivat siis vuodet 1949–2017, jolloin Kivi- maantiellä sijaitseva rakennus toimi alkuperäisessä tehtävässään. Terveystalon päätyminen yhdistyskäyttöön kertoo tästä ajasta ja tarpeesta pohtia uudelleen sosiaali- ja terveystalujen järjestämistä. Talon historia ilmentää toisaalta aikaa, jolloin ylipäätään luotiin suomalaista hyvinvointiyhteiskuntaa ja osana sitä terveydenhuoltojärjestelmä.

Itsenäistynyt Suomi ei ollut vauras valtio, mutta yhteiskunnalliset tavoitteet olivat korkealla. Valtion tiukassa ohjauksessa päämääränä oli sosiaalinen ja alueellinen tasa-arvo. Etenkin maaseudun palvelut kaipasivat kehittämistä. Keskeiset kunnallista terveydenhuoltoa ohjanneet lait laadittiin 1930- ja 40-luvuilla, ja ne koskivat yleistä lääkärihoitoa, kunnan kättilöitä, kunnallisia terveysisäriä sekä kunnallisia äitiys- ja lastenneuvoloita.

Suomalaisen hyvinvointivaltion rakentamiselle on ollut tyypillistä valtion ja kansalaisjärjestöjen tiivis liitto. Terveystalojen rakentamiseen sodan jälkeen tarvittiin vielä ruotsalaisia kummikuntia.

Samalla syntyi konsepti terveystalosta, jonne voitaisiin sijoittaa keskeisimmät palvelut. Terveystalojen yleispiirustuksetkin olivat melko valmiit jo ennen sotia. Terveystaloihin tultaisiin sijoittamaan lääkärin ja terveystalosen/kätilön vastaanottilojen lisäksi lakisääteiset virka-asunnot kätilöille ja terveystalosenille.

Kunnat eivät kumminkaan yksin pystyneet hoitamaan 1940-luvun kuluessa laiksi muotoutuneita velvoitteitaan, vaan apua tarvittiin järjestömaailmasta – ja naapurimaa Ruotsista. Erilaiset huoltojärjestöt olivat jo syksyllä 1939 valmistautuneet valtion rinnalla auttamaan mahdollisesti syttyvän sodan vuoksi vaikeuksiin joutuvia kansalaisia. Suomen Huolto -yhdistys perustettiin 30.7.1941 valtioneuvoston päätöksellä valtiojohtoiseksi, mutta järjestövaltaiseksi vapaan huoltotyön avustustoiminnan keskuselimeksi.

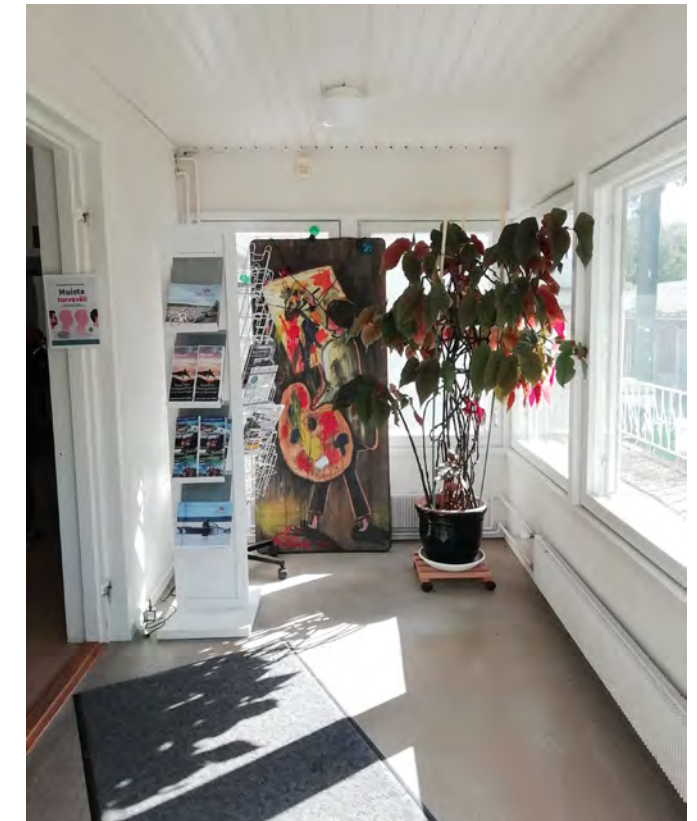
Suomen Huolto -yhdistyksen jäsenenä oli vapaan huoltotyön alalla toimivia rekisteröityjä yhdistyksiä tai huoltoelimiä, kuten Suomen Punainen Risti, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Aseveljien liitto, Lotta Svärd ja Pelastusarmeija. Lisäksi yhdistyksessä olivat edustettuina sosiaaliministeriö, sisäasiainministeriö ja lääkintöhallitus. Suomen Huolto (SH) tuki jo sota-aikana terveystalojen rakentamista raha-avustuksilla ja huolehti myös lahjoituksina saatujen lääkintätarvikkeiden ja laitteiden jakelusta.

Isommaksi hankkeeksi terveystalojen rakentaminen kehittyi kumminkin sotien jälkeen. Mannerheimin Lastensuojeluliitto asetti vuonna 1946 erityisen terveystalovaliokunnan helpottamaan ja tehostamaan terveystalojen rakentamista. Valiokunta koostui arkkitehti-, lääkäri- ja terveystalosen tunteijoista ja se antoi rakennuslupia ja avustuksia koskevia lausuntoja ministeriöille ja Suomen Huolto ry:lle. Valiokunnan puheenjohtajana toimi muuan professori Arvo Ylppö.

Terveystalojen rakentamisen mahdollisesti viime kädessä kuitenkin Ruotsista tullut tuki. Kummikuntaliike (kummipitäjäaate) sai alkunsa vuonna 1942, ja se jatkui aina 1950-luvun alkuvuosiin saakka. Kummikuntaliikkeessä ruotsalainen kunta tai ryhmä kuntia avusti valitsemaansa suomalaista kuntaa ja vuosina 1946–54 rakennetut sadat terveystalot olivat kummikuntaliikkeen näkyvin tulos. Terveystalojen rakentaminen ylläpiti Ruotsissa innostusta, koska avustamisella oli konkreettinen päämäärä.

Vuonna 1946 aloitettiin ensimmäisten 12 terveystalon rakentaminen ja vuonna 1957 niitä oli jo 572 kpl. Tavarapula ja arkijärki ohjasivat terveystalojen suunnittelua ja rakentamista. Kunnat osallistuivat omalla osuudellaan sekä järjestämällä yleensä tontin ja puutavaran. Yhdistysten ja julkisen sektorin lisäksi monet yksityi-

Kustavin yhdistystalon eteistilat ovat saaneet lisää väriä talon uusista toimijoista. Talon sisätilat ovat muistuttavat muuten terveystalon historiasta.

set henkilöt, tehtaat ja muut paikallisyhdistykset tukivat paikkakuntiansa terveystalohankkeita lahjoittamalla tontin tai rakennus- ja sisustustarvikkeita.

Terveystalon rakentaminen ja luvittaminen oli yksinkertaisempaa, mikäli kunnissa päätettiin käyttää terveystalovaliokunnan tai lääkintöhallituksen teettämiä tyyppi-piirustuksia sellaisenaan. Tyyppisuunnittelu aloitettiin jo ennen sotia lääkintöhallituksessa ja sota-aikana sitä jatkoi rakennushallitus. Sitten se siirtyi Mannerheimin Lastensuojeluliiton terveystalovaliokunnalle (1946–1952) ja arkkitehti Erkki Linnasalmi aloitti terveystalojen tyyppisuunnittelun nimenomaan terveystalovaliokunnan toimeksiantona. Toinen tyyppi-piirustuksia tehnyt arkkitehti oli Bertel Saarnio.

Erkki Linnasalmen laatimia tyyppi-piirustuksia, TT2 ja TT3, oli käytetty vuoteen 1953 mennessä eniten, ja näistä kahdesta suosituimpi on ollut TT2. Myös vuonna 1949 käyttöön otettu Kustavin terveystalo on tyyppiä TT2 – joskus käytetään myös nimekettä Tyyppi Linnasalmi. Erkki Linnasalmi ja vaimonsa Aura muodostivatkin yhden maamme tunnetuimmista sodanjälkeisinä vuosina toimineista sairaala- ja terveydenhuollon rakennuksiin keskittyneistä arkkitehtitoimistoista.

Terveystalojärjestelmää puolustavissa Mannerheimin Lastensuojeluliiton kirjoituksissa kunnallinen terveystalo nostettiin kirkon, koulun ja kunnantalon rinnalle yhdeksi maaseutukuntien merkkirakennuksista. Arkkitehtuurinsa puolesta ainakin TT2-tyypin terveystalosta tuli yksi helpoimmin tunnistettavista jälleenrakennuskauden rakennustyypeistä maaseudulla.

Kustavin terveystalo on tyyppin edustajana ulkoasunsa puolesta omaleimainen ja helposti tunnistettava. Harjakattoisen, pohjaltaan vinkkelin muotoisen rakennuksen kaksikerroksinen asuntopuoli on yksikerroksista neuvolaosaa kapearunkoisempi. Pienellä sadekatoksella ja betoniportaikolla varustetut sisäänkäynnit sijaitsevat vaatimattomasti sivu- ja päätyseinän laidalla.

Talossa vastaanottotilat ovat yksikerroksisessa osassa ja asunnot kaksikerroksisessa osassa. Terveystalon puolella tilat jäsentyvät niin, että toisella sivulla on sisääntulo-halli ja tilava odotus- ja opetushuone. Hallin vieressä on WC ja laboratorio ja niiden takana eristyshuone. Odotushuoneesta on suora käynti vierekkäisiin vastaanottohuoneisiin (terveysisar/kätilö ja lääkäri). Asuntopuolelle on oma sisäänkäynti, mutta eteisestä pääsee myös terveystalon tiloihin.

Asuntolan ensimmäisessä kerroksessa on terveysisaren huoneisto (2 h ja keittiö) ja henkilökunnan kahvio/keittiö sekä ns. varahuone käytettäväksi tilapäisenä sairaanodotushuoneena, vahtimestarin asuntona, vierashuoneena tai muuhun neuvolan toimintapiiriin kuuluvaan tarkoitukseen. Toisessa kerroksessa on kaksi

huoneistoa, suurempi (2 h, keittiö ja eteinen) kätilölle ja pienempi (1 h, keittiö ja eteinen) kodinhoitajalle. WC:t ovat molemmissa kerroksissa asutokäytävän päässä. Kellarikerroksessa on tilat saunalle, pesuhuoneelle ja pukuhuoneelle, polttoainevarastolle ja säilytyskellareille.

Kuten alussa todettiin, Kustavissa tuli 2010-luvun kuluessa eteen terveydenhoidon tilojen uudelleen järjestäminen. Terveyskeskuksen haluttiin sijaitsevan lähempänä vanhustentaloa. Mutta mitä tehdä vanhalle käyttämättömälle terveystalolle? Ilmaan heitettiin ajatusta esimerkiksi kunnantalon väistötilana toimisena.

” Taloa käytetään taide- ja muun yhdistystoiminnan ohella muun muassa matkailuneuvontapisteinä, avustusruoan jakopaikkana ja AA-toiminnassa.

Kustavin Taideyhdistyksellä oli samaan aikaan tarvetta löytää oma tila erityisesti maalaamista varten. Joitakin tiloja kartoitettiin, mutta vuokrapyyntö eivät kohdanneet yhdistyksen resursseja. Katse kääntyi kohti tyhjäksi jäänyttä terveystaloa, josta tehtiinkin kyselyä Kustavin kunnalle. Kunnan puolesta talo oli mahdollista ja jopa suotavaa ottaa yleishyödylliseen käyttöön. – *Kyllä tässä nähtiin suora jatkumo vanhan lahjoitusperiaatteen kunnioittamiseen, toteaa taideyhdistyksen Kirsi Lindroth.*

Uudesta käyttötarkoituksesta syntyi kumminkin teknisluonteinen kysymys: kuka olisi vuokraaja? Kustavin Taideyhdistyksen ohella muutamat muutkin yhdistykset olivat potentiaalisia tilan käyttäjiä. Pitäisikö perustaa jokin kustavilaisten yhdistysten yhteinen kattoyhdistys? Lopulta päädyttiin ratkaisuun, jossa jokainen yhdistys teki oman vuokrasopimuksen Kustavin kunnan kanssa.

Ennen vuokrasopimuksen tekoa taloon tehtiin kuntotarkastuksia, koska oli epäilyä sisäilmaongelmista. Ne todettiin kumminkin merkityksettömiksi, etenkin kun samat käyttäjät eivät ole talossa joka päivä. Terveystalo sinänsä on ollut jo käyttötarkoituksensa takia perussiisti ja kunnossa. Taloon astuessa sen huomaa heti olleen terveystalopalvelujen käytössä, sillä useimmat tilat ja kalusteet muistuttavat edellisestä tarkoituksesta. Taideyhdistys on kaipaillut pientä pintaremonttia ja muun muassa parempaa valaistusta etenkin näyttelyjä varten.

Taloa käytetään taide- ja muun yhdistystoiminnan ohella muun muassa matkailuneuvontapisteinä, avustusruoan jakopaikkana ja AA-toiminnassa. Talon varastoja hyödynnetään myös monen toimijan voimin.

Pankkikonttorista gastropubiksi ja maalaispuodiksi

ASKAISTEN HOLVI MASKUSSA

Vielä 1980-luvulla kohtuullisen pienistäkin maaseututaajamista löytyi yhden ja usein jopa kahdenkin pankin konttorit. Kyseisellä vuosikymmenellä vanhaa konttorikantaa myös uusittiin varsin monessa paikassa. Näin tehtiin myös vajaan tuhanen asukkaan Askaisten kunnassa. Osuuspankki otti käyttöön uuden toimitilan 10.12.1984.

1990-luvulla alkoi konttorien pudotuspeli. Vielä vuonna 1990 Suomen pankkikonttorien lukumäärä oli yli 3300, vuosikymmenen loppuun mennessä luku oli tipahtanut puoleen eli reiluun 1500:aan. Vuonna 2018 konttoreita oli Finanssivalvonnan mukaan enää noin 850. Ennusteiden mukaan 2020-luvun puolivälissä niitä lienee reilut 500.

1990-luvun lama jätti ensin jälkensä pankkitoimintaan ja samaisella vuosikymmenellä alettiin suomalaisia myös valmistella digitaalisten palveluiden käyttäjiksi. Pienempiä pankkeja fuusioitiin suurempiin kokonaisuuksiin ja konttoreita lakkautettiin. Askaisiin kehitys iski vuoden 2013 maaliskuussa. Osuuspankin konttori suljettiin.

Askainen oli päätynt kriisikunnaksi 2000-luvun alkuvuosina ja oli selvää, että kun Paras-hanke kannusti kuntaliitoksiin, oli Askainen yksi niistä, joiden kohtaloksi tulisi liittyminen osaksi isompaa kuntakokonaisuutta. Vuoden 2009 alussa Askainen päätyikin osaksi Maskun kuntaa yhdessä naapurikunta Lemun kanssa.

Kuntaliitoksen alkumetrit eivät olleet aurinkoisia. Livonsaaren sivukirjasto suljettiin vielä saman kevään aikana ja jotkut alkoivat puhua jopa Askaisten koulun lakkauttamisesta. Paikallinen kyläkauppa kituutteli mitenkuten, mutta oli selkeästi kalkkiviivoilla sekin, ja lopetti sitten muutaman vuoden kuluttua keskusliikkeen uusien vaatimusten edessä. Legendaarinen Askaisten Kahvitupakan oli pistänyt jo aiemmin lapun luukulle.

Toisaalta Maskun kunta tuki kylätorin kehittämistä ja koulunkin jatko alkoi vähitellen näyttää turvatulta. Ritaripuisto oli avattu Askaisten viime ponnistuksena vuonna 2007 ja Louhisaari Mannerheimeineen oli jo perinteinen matkailukohde.

Yllä: Askaisten Holville nimensä antanut tila takahuoneessa.

Alla: Askaisten Holvin vierailija astuu ensin entisen pankkisalin lounaskahvilaan, jossa on myös pienimuotista kauppatoimintaa. Oluthanatkin ovat sittemmin tulleet tiskille. Monien tapahtumien vuoksi entisen postin tilat naapurissa ovat tulleet tarpeen.

Askaisiin oli myös muuttanut uutta väkeä jo kunnan loppuaikoina, joten eväitä uusille avauksillekin oli.

Osuuspankin konttoria yritettiin myydä useampi vuosi. Askaisiin ensin vuonna 2005 kesäasukkaaksi ja pysyvästi vuonna 2009 muuttanut Rami Käkönen tutustui kiinteistöön ensin harrastuksensa eli VPK:n kautta. Palokunta ja aluepelastuslaitos olivat rakennuksesta kiinnostuneita, mutta hintapyyntö oli vielä liian korkea. Kiinteistön mahdollisuudet jäivät kuitenkin askarruttamaan Käköstä, ja lopulta hän vaimonsa Sanna-Marian kanssa päätyi ostamaan vanhan pankkikonttorin. Hintakin oli muovautunut kohtuullisemmaksi tällä välin.

Ajatus oli kehittää tilaan kyläkaupan ympärille pienimuotoista liikekeskusta, jossa ostosten ohella oli tarjolla lounaskahvilan palvelut anniskeluoikeuksin. Käköset omistivat kiinteistön ja aluksi myös yrityksestä 30 %, kauppiaan omistaessa 70 %. Askaisten Ritarituvan avajaiset pidettiin keväällä 2018.

Tarmo-lähikauppaan hankittiin postin SmartPost -pakettiautomaatti ja tiloissa oli myös erilaisia hyvinvointihoitoja tarjonnut hoitola Lumi. Joulupuoti avattiin vielä samana vuonna ja seuraavana vuonna myös Pieni Erikoispuoti aloitti tiloissa. Käköset ideoivat tiloihin monenlaisia kursseja, muuten he vetäytyivät sivuun omistajan roolistaan. Ritaritupa näytti entistä enemmän kyläkaupalta, ravintolatoiminta oli pienimuotoista, ja alun perin tiloihin ideoidut oheistapahtumat jäivät.

Tilaresursseja tosin saatiin, kun viimeksi asuntokäytössä ollut entinen postitoimisto, sittemmin myös tilitoimistona toiminut, huoneisto pankkikonttorin naapurista yhdistettiin osaksi kokonaisuutta. Tiloja erottanut seinä puhkaistiin vuonna 2019. Ritaritupaa varten oli jo aiemmin purettu arkkitehdin suunnitelmien mukaisesti pankinjohtajan huone, samoin huone, joka oli kassa-alueen tiellä sekä pankin entisten kokoustilojen toinen wc.

Kyläkauppatoimintaan keskittynyt Askaisten Ritaritupa päätyi lopulta konkurssiin alkuvuodesta 2022. Käkösten konsultointiin, tieteelliseen kirjoittamiseen ja projekteihin keskittynyt yritys Aurexel consulting Oy osti Ritarituvan konkurssipesän ja tuli nyt kiinteistöön vuokralaiseksi. Alkoi uuden toiminnan ideointi. – *Tavoitteeksi otettiin, että Askaisiin syntyy paikka, jonne tullaan kauempaakin, tiivistää Rami Käkönen.*

” Tilaresursseja saatiin, kun viimeksi asuntokäytössä ollut entinen postitoimisto, huoneisto pankkikonttorin naapurista yhdistettiin osaksi kokonaisuutta.

Syntyi Askaisten Holvi, jonka nimi tekee kunniaa rakennuksen historialle. Kauppa on edelleen muun toiminnan tukena, mutta olennaista on myönnytys, että se ei voi ainakaan kilpailla muiden kauppojen kanssa hinnalla eli silloin eron pitää syntyä tuotteista. Näin valikoima koostuukin erilaisista lähituotteista, joita ei ihan joka kauppaketjujen liikkeistä löydä.

Suunnitteilla oli rakentaa tiloihin oma panimokin, mutta sen osalta kustannusarvio ja arvioitu työn määrä nousivat liian korkeiksi. Omaa Holvin olutta on kumminkin luvassa.

Kaupan eli maalaispuodin oheen entistä suuremmalle painoarvolle ovat nousseet kahvila-ravintola eli gastropub ja sen kautta järjestettävät toiminnot. Sanna-Maria Käkösen mukaan Holvi voisi toimia paitsi olohuoneena vanhemmalle väelle – lehtilukusali on suunnitelmassa - ja toisaalta tapahtumakeskuksena, jonka teemoja ei turhaan rajoiteta: juhlia, esiintyjä ja tapahtumia, pubivisoja, karaokea, lautapeli-iltoja nuorisolle... Entisen postin tilat otetaan nyt käyttöön kokousvieraiden kabinettina.

Askaisten Holvilla järjestetyt tapahtumatiistait ovat ainakin olleet houkutellet väkeä ja live-musiikillakin on ollut tarvetta. Postin pakettipalvelut toimivat taas ja latauspiste autoillekin löytyy. Saman katon alla toimii myös lahjatavaroita ja kosmetiikkaa myyvä Pieni Erikoispuoti sekä kukkakaupan ja pesulapalveluiden palvelupisteet.

Askaisten Osuuspankki ja sen yösäilö olivat toiminnassa 1984-2013.

Rakennus on varustettu myös welcome cyclist -merkillä eli Holvi on niin sanotusti pyöräilijäystävällinen paikka. Tarjolla on ainakin perussettiä pyöränhuoltotarpeisiin ja mahdollisuutta akun lataukseen. Pyörän vuokraaminenkin on mahdollista. Saariston rengastie kulkee aivan rakennuksen vierestä.

Askaisten Holvin eli vanhan Osuuspankin konttorin tulevaisuus ohjautuu pitkälti sen mukaan, miten uudistettu konsepti toimii. – *Holvin pitää maksaa itsensä, toteavat Rami ja Sanna-Maria Käkönen.* Tontilla on paljon rakennusoikeutta eli se ei ainakaan ole este kehittämiseksi. Katolle on myös asennettu aurinkopaneelit eli ylläpitokuluja on pyritty pitämään kurissa.

- Olemme halukkaita tekemään kehittämistyötä erilaisten kumppanien kanssa ja mietinnässä on nyt niin muisteluiltoja Askaisten vanhojen pankkien tiimoilta kuin kirjastonaapurin kanssa mahdollinen yhteistyökin, toteaa Sanna-Maria Käkönen.

MITEN VIRITÄT VANHAN RAKENNUKSEN UUTEEN KÄYTTÖTARKOITUKSEEN

1) Pohdi rakennukselle sovelias uusi käyttötarkoitus

Paras lopputulos saavutetaan, kun uusi käyttötarkoitus valitaan rakennuksen ehdoilla siten, että uudet toiminnalliset tarpeet sopivat mahdollisimman luontevasti paikan olosuhteisiin ja olemassa oleviin puitteisiin.

2) Huomioi tulevaisuuden mahdollisuudet

Mikäli uusiokäyttö voisi olla ajankohtaista vasta tulevaisuudessa, varmistaa tyhjillään olevan rakennuksen säilymisen tulevia tarpeita varten. Estä ainakin katon vuotaminen ja poista seinään nojaavat puut ja pensaat.

3) Teetä kuntoarvio rakennusalan ammattilaisella

Vaurioiden syyt on selvitettävä. Aiemmin tehtyjä virheitä ei toisteta tai peitetä rakenteiden alle piiloon. Havaituista vaurioista ja korjausvaihtoehdoista kannattaa keskustella rakennusalan asiantuntijan kanssa.

4) Hanki ammattitaitoiset, osaavat suunnittelijat

Esitä ideasi ja tavoitteesi säilyttää vanhaa ja uudistaa rakennusta sen ehdoilla. Pätevä suunnittelija osaa ottaa suunnittelussa huomioon rakennuksen ominaisuudet ja toiminnan edellyttämät viranomaisvaatimukset.

5) Selvitä uuden käytön edellyttämät muutos- ja korjaustarpeet

Muutostöissäkin on noudatettava rakentamismääräyksiä, mutta niiden soveltamisesta vanhan rakennuksen ehdoilla kannattaa keskustella rakennusvalvonnan kanssa.

6) Laadi realistinen kustannusarvio

Hankkeen toteutukseen tarvitaan aina omaa rahoitusta. Ota selvää, voiko yritys- tai yhteisölliseen investointiin saada lisäksi tukea tai rakennussuojeluavustuksia.

7) Valitse alkuperäistä tyyliä ja arvoja säilyttävät muutos- ja korjaustavat

Vanhaa rakennusta ei pidä ryhtyä muokkaamaan nykyaikaiseksi uudisrakentamisen periaattein. Muutos- ja korjaustöissä kannattaa suosia alkuperäisiä tai niitä vastaavia materiaaleja, jotka on todettu vuosikymmenten tai vuosisatojen saatossa hyviksi ja toimiviksi.

8) Uusi vain tarpeellinen

Vanhoja käyttökelpoisia rakennusosia ei kannata uusia vain varmuuden vuoksi. Vanhan rakenteen korvaaminen uusilla teollisilla materiaaleilla voi johtaa vaurioihin.

9) Hanki tarvittavat luvat

Uusiokäyttöön otettaviin rakennuksiin sovelletaan voimassa olevia rakentamissäädöksiä. Rakentamiseen ja käyttötarkoituksen muutoksiin tarvitaan rakennuslupa tai toimenpidelupa tai -ilmoitus sekä mahdollisia muita viranomaislupia. Rakennustyötä ei saa aloittaa ilman rakennusvalvontaviranomaisen lupaa.

LISÄTIETOA

www.nba.fi
www.rakennusperinto.fi
www.korjaustieto.fi
www.rakennustieto.fi

Jälkikirjoitus:

Uusia avauksia maaseudun rakennusten uusiokäytössä

Kirjoitin esipuheessa, miten tyhjen ja vajaakäyttöisten kiinteistöjen määrä ei ole ainakaan vähenemässä. Siinä mainitsemieni syiden ohella varsinkin kaupungeissa koronan opettama etätyökulttuuri on vähentänyt monien julkisen sektorin toimijoiden toimistotilojen käyttöä. Oletettavasti niillekin löytyy käyttöä, sillä selvitykset ovat osoittaneet, että useimmiten korjaaminen tulee halvemmaksi kuin purkaminen ja uuden rakentaminen. Lisäksi Suomi on antanut kovat lupaukset päästöjen vähentämisestä ja rakentaminen jos mikä on melkoinen hiilijalanjäljen kasvattaja.

Maaseudun näkökulmasta tyhjen ja vajaakäyttöisten tilojen uusiokäytön tulevaisuus on jopa lupaava.

MTK on tutkinut jo jonkin aikaa, miten maaseudun tyhjät talot ja maallemuuttajien tiet saataisiin kohtaamaan. Etenkin perikuntien jäljiltä maaseudulla on paljon asukkaita kaipaavia rakennuksia. Olisiko mahdollista lähestyä asiaa esimerkiksi käyttöoikeuden näkökulmasta? Koronakriisi on luonut huomattavaa lisäkysyntää maaseudun kiinteistöihin ja samalla edellytyksiä maaseudun elinvoiman kehittämiseksi.

Autiotalot -hankkeessa on kehitetty autiotalojen ja muutoin vähällä käytöllä olevien maaseudun kiinteistöjen verkkoalusta, jonka kautta saadaan tieto kiinteistöistä laajasti julkisuuteen. Rakennukset saadaan hyötykäyttöön ja maaseudulle elinvoimaa näiden uusiokäytöstä. Maalle muuttaminen helpottuu ja samalla myös yritystoimintaan sopivia kiinteistöjä saadaan tarvitsevien käyttöön.

Keväällä 2023 avattava Talo maalta -alusta on kiinteistöjen omistajien ja kyseisten rakennusten käyttöoikeudesta kiinnostuneiden osapuolten kohtaamispaikka. Kysymys ei ole kiinteistöjen myynnistä vaan kiinteistöjen hyötykäytön mahdollistamisesta, joka saattaa johtaa myöhemmin kiinteistön osto/myyntitapahtumaan. Kiinnostus on ainakin ollut melkoista ja idealle voi toivottaa vain menestystä.

Toinen mielenkiintoinen avaus tulee Lapin suunnasta. Oulun yliopiston koordinoima Modern Villages Sinit kylät -hanke eli SINNI selvitti mahdollisuuksia hyödyntää kylien ja haja-asutusalueiden rakennuskantaa aurinkoenergian tuotannossa. Voisiko jo olemassa olevien kiinteistöjen ja tulevien uudisrakennusten katto- ja seinäpintoja sekä kiinteistöjen maa-alueita käyttää aurinkovoimalaratkaisujen pohjana?

Käytännössä pilottikylien kokemusten pohjalta olisi mahdollista kehittää yhteisöllistä energiantuotantokonseptia, joka toisi uudenlaisia vaihtoehtoja kiinteistöjen omistajille, kuten perikunnille. Energiantuotantomahdollisuus voisi lisätä uusien rakennuspaikkojen luovutuksia ja energiaturva saattaisi houkutella yhteisöön uusia asukkaita.

Tutkimusalueen kylien jo olemassa olevasta rakennuskannasta noin 30 % soveltuisi suoraan aurinkoenergian tuotantoon. Kyse ei kuitenkaan ole pelkästään tekniikasta, maankäytöstä ja rakennuksista, sillä yhteisöllinen energiantuotannon pitää toimia taloudellisesti kannattavasti, kestävästi ja lainsäädäntö huomioon ottaen. Mielenkiintoinen vaihtoehto maaseudun rakennusten uusiokäyttöön tämäkin ja alustavat tulokset ovat lupauksia herättäviä.

Mielenkiintoinen uusiokäyttöesimerkki löytyy myös Pirkanmaan suunnasta. Pälkäneen Rautajärvelle perustettiin vuonna 2019 yleishyödyllinen kehittämissyhtiö Rautajärven seudun kylät Oy. Vuoden kuluttua perustamisesta kehittämissyhtiö käynnisti Rautajärven torppakylähankkeen, jossa tyhjiksi jääneitä ja uusiokäyttöön lahjoitettuja hirsitaloja siirretään torppakylän alueelle. Samalla taloille tehdään uudelleenkäyttösuunnitelmat.

Torppakylä rakentuu siis muualla käyttämättömiksi jääneiden hirsitalojen rungoista. Tarkoitus on houkutella uusia asukkaita ja samalla kerätään muistitietoa kylästä, tarinoita taloista ja aloitetaan kylähistorian teko, parannetaan alueen yhdistysten yhteistyötä ja kehitetään ympäristöystävällisiä tapoja elää ja nauttia luonnosta seudulla. Rahoitus saatiin Leader Pirkan Helmen kautta ja hanke itse asiassa palkittiin vuoden 2022 valtakunnallisesti parhaana Leader-hankkeena. Kehittämissyhtiö on sittemmin ottanut työn alle myös lakkautetun Rautajärven koulun jatkokäytön kehittämisen.

LÄHDELUETTELO

Rakennusten uusiokäytöstä yleisesti

Hella Hernberg: *Tyhjät tilat. Näkökulmia ja keinoja olemassa olevan rakennuskannan uusiokäyttöön.* 2014.

Mikko Närhi et al. (toim.): *Eläköön rakennus! Uusi käyttötarkoitus – uusi elämä.* 2013.

Eeva Puustjärvi, Suvi Korhonen (toim.): *Onnellisia tarinoita. Rakennusten uusi elämä.* 2017.

Birgit Aittakumpu: *Uuskäytön prosessi Mathildedalin teollisessa kulttuuriperinnössä.* TY pro gradu 2021.

Emilia Rönkkö, Antti Jaatinen, Raija Seppänen (toim.): *Tuotantorakennusten uusiokäyttö maaseudulla.* Maaseutuverkoston esite. 2013.

Tauno Linkoranta: *Elävät tilat. Näkökulmia ja keinoja entisten kyläkoulujen ja muiden julkisten tilojen uusiokäyttöön yh teisöllisinä tiloina.* 2020.

Ilona Hussi: *Kylätalot käyttöön. Vinkkejä ja ohjeita kylätaloille.* TAMK opinnäytetyö. 2011.

Mirva Härkänen, Helmi Polmio, Sofia Sohlberg: *Tyhjien maatalousrakennusten uusi elämä.* HY projektityö. 2021.

Satu Huuhka et al.: *Purkaa vai korjata? Hiilijalanjälkivaikutukset, elinkaarikustannukset ja ohjauskeinot purkavassa uudisrakentamisessa ja laajentavassa peruskorjauksessa.* 2021.

Kohteista

1. Kavanderien pakohuone Sauvossa

Kavanderien haastattelut

Artikkelit: Kunnallislehti

Katleena Korteso: *Pakohuone: Toteuta, suunnittele, pakene.* 2018.

2. Mannin navetta Liedossa

Anne Laihon haastattelut

Artikkelit: Turun Tienoo, Turun Sanomat, Maaseudun Tulevaisuus

3. Nynäisten Wintti Maskun Lemussa

Helena Ylikylä-Leivan ja Harri Leivan haastattelut

Elina Pursimo (toim.): *Lemun kulttuurimaisema ja vanha rakennuskanta. Varsinais-Suomen rakennuskulttuuri 6.* 2000.

nyynainen.fi -nettisivut

4. Laitilan tanssikanala
Katriina Kaitilan ja Hannu Karttusen haastattelut
Artikkelit: Laitilan Sanomat
tanssiin.fi -nettisivut
5. Koriston talli ja aitat Kaarinassa
Mauri Lasosen haastattelut
Kaarina-seura
Artikkelit: Kaarina-lehti, Turun Sanomat, Helsingin Sanomat
6. Pöytyän vanha vehnämylly
Petteri Uusalon haastattelut
Artikkelit: Auranmaan Viikkolehti, Turun Sanomat, YLE Turku
Vesa Holm, Ari T. Manninen: *Vakaalla perustalla. Pöytyän historia 1860-luvulta nykyaikaan.* 2003.
7. Someron kivimeijeri
Antero Kareen haastattelut
Artikkelit: Somero-lehti, Forssan Lehti, Turun Sanomat
Varsinais-Suomen jokivarsikumppanit ry hankearkisto
someronkivimeijeri.fi- nettisivut ja facebook.com/kivimeijeri
8. Salon Teijon ruukin sauna
Valtteri Turkan ja Marja-Sisko Rannan haastattelut
Artikkelit: Perniönseudun Lehti, Turun Sanomat, Salon Seudun Sanomat, Maa-
seudun Tulevaisuus, Seura
Leena Rossi, Kari Immonen: *Ihmisiä ja elämää Kirjakkalan, Mathildedalin ja Tei-
jon vanhoissa ruukkikylissä.* 2003.
Mirja Turunen: *Ruukkien retki – Historic ironworks of Finland.* 1998.
teijo.fi -nettisivut
9. Paimion Tapahtumatalo Isku
Anton Simolinin haastattelut
Artikkelit: Kunnallislehti, Turun Sanomat, Salonjokilaakso
Toini Erkola, Erik von Hertzen, Kerttu Innamaa: *Paimion historia.* 1973. Raimo
Hovi: *Sata vuotta paimiolaista liikuntaa ja urheilua. Yhteisöllisyyttä, kansalaisto-
mintaa, tekoja, tapahtumia, merkityksiä.* 2010.
tapahtumataloisku.com -nettisivut
10. Auran Auraamo
Anna-Mari Alkion haastattelut
Artikkelit: Auranmaan Viikkolehti, Turun Sanomat, HalooMaaseutu
Ari Vilénin näyttelyteksti
11. Loimaan Alastaron Hennijoen vanha koulu
Timo Kauniston haastattelut
Artikkelit: Loimaan Lehti, Elinvoimaa – Uutisia Loimaan
yrityselämästä 10/2021.
Jari Niemelä: *Suur-Loimaan historia 3 – Alastaro, Loimaa, Loimaan kunta, Mel-
lilä ja Metsämaa 1900-luvulla.* 2003.
12. Kustavin terveystalo
Markus Malmelinin ja Kirsi Lindrothin haastattelut
Ismo Heervä, Timo Joutsamo: *Kustavin historia.* 1983.
Artikkelit: Vakka-Suomen Sanomat
Teija Ahola: *Terveyttä kaikille. Terveystalot ja kunnanlääkärintalot 1940-luvulta
1960-luvulle.* Museoviraston selvitystyö. 2014.
Outi Mikkolan teksti facebookin Kustavi-ryhmässä
13. Askaisten Holvi Maskussa
Rami ja Sanna-Maria Käkösen haastattelut
Askaisten kulttuuriyhdistys Herman ry:n pankkimuisteluilta
Artikkelit: Vakka-Suomen Sanomat, Turun Sanomat
Miia Mäntylä: *Monesta yhdeksi. YTR:n raportti maaseudun
palveluverkostosta.* 2001.
- Jälkikirjoitus: uusia avauksia maaseudun rakennusten uusiokäytössä
talomaalta.fi -nettisivut
oulu.fi/fi/projektit/sinnit-kylat -nettisivut